

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav sociálních studií

**Prevence rizikového chování
na základní škole v rámci
školní družiny**

Bakalářská práce

Autor: Bára Štěřbová
Studijní program: BSKNS Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální komunikace v neziskovém sektoru
Vedoucí práce: doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.
Oponent práce: doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Bára Štěrbová
Studium:	P21K0225
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální komunikace v neziskovém sektoru
Název bakalářské práce:	Prevence rizikového chování na základní škole v rámci školní družiny
Název bakalářské práce AJ:	Prevention of risky behavior at elementary school within the school group

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá problematikou prevence rizikového chování na základní škole. Rizikové chování související s dospíváním a životním stylem dospívajících jedinců na základní škole. Dále se teoretická část zabývá školním vzdělávacím programem společně s rámcovým vzdělávacím programem školní družiny.

V rámci empirické části jsou dotazovány vychovatelky na problematiku realizace prevence ve školním prostředí a možnosti realizace prevence pomocí průřezových témat. Empirická část má za cíl na základě zjištěných kritérií připravit návrh projektu na prevenci rizikového chování.

KABÍČEK, Pavel a kol. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4 .

MATOUŠEK, Oldřich a KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. 335 s. ISBN 80-7178-226-2 .

MIOVSKÝ, Michal et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. Vyd. 1. Praha: Sdružení SCAN, ©2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7 .

SOBOTKOVÁ, Veronika a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 147 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4042-3 .

PROCHÁZKA, Miroslav. *Metodik prevence a jeho role na základní škole*. Vydání první. V Praze: Pasparta, 2019. 123 stran. ISBN 978-80-88290-28-5 .

Zadávací pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Oponent: doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 28.2.2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 7. 6. 2024

Bára Štěřbová

Poděkování

Děkuji doc. PhDr. Václavovi Bělíkovi, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce a za poskytnutí cenných rad. Především pak děkuji celé své rodině za podporu během celého studia.

Anotace

ŠTĚRBOVÁ, Bára. *Prevence rizikového chování na základní škole v rámci školní družiny*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2024. 89 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá problematikou prevence rizikového chování na základní škole. Konkrétně se zaměřuje na realizaci prevence ve školní družině. Teoretická část bakalářské práce se věnuje současnému nastavení standardům výchovy ve společnosti a specifikaci dnešní doby. Také důležitosti procesu preventivního vzdělávání na konkrétní základní škole Zámecká v Litomyšli, a to včetně jejich nastaveného vysokého standardu v preventivních programech. Jak v rámci formálního i neformálního vzdělávání. Včetně zapojení intervence školního psychologa, či metodiků prevence, nebo výchovných poradců či školních speciálních pedagogů. Bakalářská práce také poukazuje na silný vliv rodiny při spolupráci dítěte ve škole. Dále se teoretická část zabývá školním vzdělávacím programem a tematickým plánem školní družiny. V rámci empirické části jsou dotazovány vychovatelky školní družiny a metodik prevence, který je zároveň i ředitelem školy. Respondenti jsou dotazováni na problematiku realizace prevence ve školním prostředí a možnosti realizace prevence pomocí průřezových témat a dostupných metodik. Empirická část má za cíl zjistit realitu realizace prevence v praxi, konkrétně pak ve školní družině.

Klíčová slova

Prevence, sociálně patologický jev, rizikové chování, volnočasové vzdělávání, základní škola, školní družina, školní vzdělávací a rámcový program, problematika realizace prevence, vliv rodiny, globalizace

Annotation

ŠTĚRBOVÁ, BÁRA. *Prevention of risky behavior at elementary school within the school group.*

Hradec Králové: Institute of Social Studies, University of Hradec Králové, 2024, 89 pp.
Bachelor Degree Thesis.

The bachelor's thesis aims to evaluate the topic of prevention involving risky behaviour in elementary school. Specifically, it focuses on the implementation of prevention in the school group. The theoretical part of the bachelor's thesis focuses on the current settings of educational standards in society and on the specifics of current times. It also considers the importance of processes in preventive education, specifically in elementary school Zámecká in Litomyšl, including their established high standards in precautionary programs. Both in formal and informal education. Including the involvement and intervention of a school psychologist, specialists in prevention, as well as educational counsellors or school's specially qualified pedagogues. This bachelor's thesis also points out the strong influence of family on the child's interaction at school. Furthermore, the theoretical part evaluates the school's educational program and the thematic plan of the scholar group. The empirical part includes interviews with teachers of the scholar group and prevention specialist, who is also the school director. Respondents are interviewed about the difficulties of implementing prevention in the school environment and the possibilities of implementing prevention using cross-cutting topics and available methodologies. The empirical part aims to uncover the reality of the implementation of prevention in practice, specifically in the school group.

Keywords:

Prevention, a socially pathological phenomenon, risk behavior, leisure education, primary school, after-school club, school educational and Framework programme, implementation of prevention, family influence, globalization.

Seznam použitých zkratek

DVO – dílčí výzkumná otázka

MPP – Minimální preventivní program

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

PPP – Pedagogicko – psychologická poradna

RVP – Rámcový vzdělávací program

Sb. – Sbírka zákonů

ŠMP – Školní metodik prevence

ŠPP – Školní poradenské pracoviště

ŠVP – školní vzdělávací program

TO – tazatelská otázka

VOŠP a SPgŠ Litomyšl – Vyšší odborná škola pedagogická a Střední pedagogická škola

ZŠ – základní škola

Obsah

Úvod	9
1 Dopad současných změn ve společnosti na vývoj dětí s ohledem na školní prostředí.....	11
1.1 Postavení základní školy v současné společnosti	12
1.2 Vliv rodiny na působení dítěte ve škole i družině	14
2 Vymezení problematiky rizikového chování na dnešních základních školách	16
2.1 Prevence rizikového chování na základní škole a v rámci školní družiny	17
2.2 Problematika syndromu rizikového chování	19
3 Vymezení realizace prevence rizikového chování na ZŠ Zámecká v Litomyšli	22
3.1 Křižovatky – projekt prevence rizikového chování žáků Základní školy Litomyšl, Zámecká.....	23
3.2 Metodika: Co dělat když... ..	25
3.3 Náplň práce školního poradenského pracoviště na ZŠ Zámecká v Litomyšli	26
3.4 Možnosti aplikace prevence rizikového chování v rámci ŠVP ve školní družině	38
3.5 Tematický plán školní družiny	47
3.6 Prevence v praxi a realizovaný projekt ve třídě.....	51
4 Zkoumání zaměřené na problematiku realizace prevence rizikového chování v rámci školní družiny na Základní škole Litomyšl, Zámecká.....	54
4.1 Cíl výzkumného šetření	54
4.2 Výzkumná skupina	54
4.3 Tabulka č. 1 otázky pro výzkumné šetření	55
4.4 Zvolený druh výzkumu a použitá metoda.....	58
4.5 Výzkumný vzorek.....	59
4.6 Tabulka č. 2. přehled respondentů	59
4.7 Průběh vlastního výzkumného šetření	60
4.8 Interpretace zjištěných dat	60
4.9 Závěr výzkumného šetření	74
Závěr	76
Seznam použitých zdrojů	78
Přílohy	84

Úvod

Hlavním cílem bakalářské práce je popisovat a analyzovat problematiku prevence rizikového chování na základní škole, s ohledem na konkrétní realizaci ve školní družině. Zaměření této práce bylo zvoleno z důvodu, že již třetím školním rokem pracuji jako vychovatelka ve školní družině základní školy Zámecká v Litomyšli a prevenci patologických jevů společnosti vnímám jako velmi důležitou součást mé práce

Mezi dílčí cíle bakalářské práce je řešit možný kladný případně záporný vliv současné společnosti na vývoj žáků. V současné době se některá témata, která se dříve řešila spíše na druhém stupni, objevují už na prvním, například se jedná o různé druhy šikany, či agrese mezi žáky, ale i rodinné vztahy v soukromí rodiny. Správně nastavená a konkrétní cílená prevence sociálně patologických jevů ve společnosti je velmi strategický a důležitý cíl dnešního školství. Pokud se bude aplikovat včasná prevence, můžeme úspěšně předejít většině rizikového chování u dětí. Preventivní programy považuji za smysluplné a efektivní využití volnočasového vzdělávání, které je ve výsledku podstatou školní družiny. Další dílčí cíl mé bakalářské práce je upozorňovat na efektivní propojování legislativy ve školství jako je RVP či ŠVP s tematickými plány a metodiky minimálního preventivního programu s praxí. Má bakalářská práce poukazuje také na to, jak se do běžných zájmových aktivit dá nenásilně zařadit prevence proti různým druhům rizikového chování a patologickým jevům společnosti.

Bakalářská práce se zaměřuje na vymezení pojmů, legislativu a na konkrétní organizace, které se preventivní činností zabývají profesně v úzké spolupráci s rodiči a školami. Také na konkrétní pracovní pozice zabývající se cílenou preventivní činností. V práci se věnuji i sledováním dvojího úhlu pohledu na globalizaci a jejího dopadu na vývoj dětí, jak toho kladného, ale reflektování záporného.

Dále se práce zaměřuje na vliv rodiny na spolupráci dětí mezi sebou. A s tím související rozdělení kompetencí ve školním prostředí. Na tomto dílčím cíli jsem úzce spolupracovala s Poradenským pracovištěm naší základní školy Zámecká v Litomyšli. Součástí bakalářské práce je i projekt realizovaný Pedagogicko-psychologickou poradnou Ústí nad Orlicí ve třídě žáků třetích tříd. Tento projekt byl zaměřen na vztahy, komunikaci a vzájemný respekt ve třídě. Preventivní projekt byl realizovaný hlavně na posílení zdravého klimatu ve třídě.

Jelikož na základní škole Zámecká v Litomyšli, kde pracuji, působí školní poradenské pracoviště, vnímám práci spolupráci s Pedagogicko-psychologickou poradnou, jako velmi prospěšnou a nápomocnou k další smysluplné profesní práci pedagogického sboru.

Cíl empirické části je naplňován pomocí kvalitativní formy konkrétně strukturovaných rozhovorů. Rozhovory byly vedeny individuálně, respondenti neznali dopředu konkrétní otázky, nýbrž pouze okruh, na který se bude rozhovor zaměřovat. Rozhovor byl veden se čtyřmi vychovatelkami a s jedním metodikem prevence, který je zároveň i ředitelem již zmíněné základní školy. Respondenti odpovídali celkově na 16 tazatelských otázek zaměřených na jejich práci v praxi a na možné využití dostupných materiálů, jako je například metodika školy do praxe. Cílem rozhovorů bylo mimo jiné zjistit, jak se dá využít a zakomponovat dostupná metodika školy s ohledem na prevenci do běžného života školy. Zda je opravdu aktuální legislativa ve školství tou správnou oporou pro pedagogy a stávající preventivní programy ve školství dostačující.

1 Dopad současných změn ve společnosti na vývoj dětí s ohledem na školní prostředí

Max Weber uvádí: „*Nejčastější jednání, které se však v současné společnosti objevuje je jednání účelově racionální, anebo jeho opak, a to afektivní jednání.*“ (WEBER, M. 21. dubna 1864 – 14. června 1920)

Současnou společnost můžeme charakterizovat několika specifickými rysy. Mezi základní patří určitě globalizace. Díky globalizaci se stává svět propojenějším, informovanějším. Globalizace s sebou přináší nejen spoustu výhod, možností, ale také obav a nebezpečí. Všechny tyto aspekty vnímají naše děti, díky zrcadlení nás dospělých. Samozřejmě především nejvíce ovlivňují naše děti jejich rodiče. Ať už pouze v začátcích jejich života, ale většinou dokonce navždy.

Když se na globalizaci podíváme ze širšího hlediska, můžeme dokonce určit několik objektivních dopadů na vývoj současné dětské populace, a to oběma směry, kladnými, za účely mnoha možností studijního, ale i pracovního, tak současně s dopadem záporného – vliv sociálně patologických jevů – nepřeborné množství dosah drog, pornografie na internetu, podvodných prodejců.

Díky globalizaci máme nové obchodní vztahy se zahraničím, můžeme poznávat jiné kultury, dostanou se k nám novinky z oblasti technologie, zemědělství nebo politiky. Úskalí globalizace ale spočívá také v tom, že je zvýšený počet migrantů, či jakési zrychlení světa, na které není naše společnost vždy připravena. To, že se současná společnost neustále vyvíjí, je chápáno jako další rys naší společnosti. Určitá rychlost a nepředvídatelnost změn ve společnosti a ve světě jako takovém je v současné společnosti velké téma. Technologické inovace, sociální a politické změny a ekonomické trendy se neustále mění a vyvíjejí. S technologickými změnami souvisí digitalizace. Digitalizace celého prostředí, má veliký dopad na naše životy. Lidé ve společnosti jsou propojeni prostřednictvím internetu a sociálních médií, což ovlivňuje způsob vzájemné komunikace, jejich práci, zábavu, ale i také běžné nakupování potravin či oblečení.

Díky zvýšené dostupnosti zahraničního zboží pohodlnějšímu získávání vidíme ve společnosti větší tendenci k utrácení vydělaných peněz, což může vést až k případnému zadlužení se nebo propadnutí k závislosti.

Tím, že se společnost mění před očima a rychlost změn neupadá, se může člověk dostat jednoduše do ekonomické nejistoty. Kvůli rychlejší a globalizované společnosti k nám přichází novinky ze zahraničí, které mohou ovlivnit i náš trh práce.

Na trhu práce totiž mohou roboti, či naprogramované systémy nyní již jednoduše nahradit pracovní sílu, a když se ten daný pracovník nebude chtít učit novým věcem, rychle bude nahrazen někým jiným. Jiným pracovníkem naší společnosti. S globalizací úzce souvisí i multikulturalismus. Jedná se o to, že ve společnosti žije několik etnických ras, kultur a mísí se v ní i národy. Každá kultura je zvyklá na jiné podmínky. Jiné standartní podmínky pro život ale i na jiný trh práce. Proto odlišná kultura nemusí být spojená s našimi podmínkami pro život a na opak.

Díky globalizaci je zde pro nás ale otevřen i trh práce v zahraničí, a proto všechny tyto spjitosti a výzvy vedou ke komunikaci a ke zlepšení pracovních podmínek i u nás v České republice.

Klimatické změny a globální oteplování vedou společnost k zamyšlení se nad dopady našeho působení na životní prostředí, hospodářství, krajinu a půdu jako takovou ale především na naše zdraví.

Když člověk tráví většinu svého života v této uspěchané době a nebere na vědomí své fyzické i psychické zdraví, žije je ve spěchu, strachu, stresu a má nedostatek odpočinku. Jeho tělo to dříve nebo později nezvládne. Jak píše ve své publikaci Psychologie zdraví Jaro Křivohlavý, je důležité se věnovat během života duševní hygieně, duševnímu zdraví i otázkám, které směřují ke kvalitě, nikoliv kvantitě života.

Čím dál tím větším trendem naší společnosti se stává návštěva odborníků, kteří se zaměřují na životosprávu nebo právě na zmíněnou psychohygienu. Duševní zdraví a jak být odolný vůči všelijakým nežádoucím jevům společnosti se Křivohlavý se ve své publikaci věnuje také.

Současnou společnost by tedy měl tvořit dynamický, přizpůsobivý, ohleduplný jedinec, který zároveň dbá jak na své potřeby, tak na své zdraví, ale také se stará o dopady jeho života pro přírodu. Hledá nové možnosti, získává nové zkušenosti a dovednosti a nebojí se změn, nového učení či různých výzev, které mu dnešní společnost přináší.

1.1 Postavení základní školy v současné společnosti

Základní škola má v současné společnosti stále klíčovou roli a důležitou funkci. V České republice je v současné době povinná devítiletá školní docházka, což vyplývá ze zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

Jinými slovy se jedná o Školský zákon, který vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání.

Ve své publikaci Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu uvádí Arnošt Veselý: *„Nynější vzdělávací systém je souhrn formálních i neformálních pravidel, norem, které ovlivňují jednání jednotlivců, ale i jednotlivých institucí v oblasti vzdělávání. Tedy to, jak na mě bude působit vzdělávání na základní škole, rozhodne, jakou cestou se vydám po dokončení povinné školní docházky.“* Jedním z úkolů základního vzdělávání je totiž příprava k získání dostatečných informací k možnému dalšímu vzdělání. A to například vzdělání na střední škole, nebo odborném učilišti.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydalo svou strategii vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+. V tomto dokumentu se dozvíme, jak by mohlo vypadat školství a vzdělávání do roku 2030, jaké jsou cíle České republiky a kam se chce v metodách výuky posunout.

„Implementace Strategie 2030+ povede k vytvoření a rozvoji otevřeného vzdělávacího systému, který reaguje na měnící se vnější prostředí a poskytuje relevantní obsah vzdělávání v celoživotní perspektivě.

Cílem vzdělávání v následující dekádě je základními a nepostradatelnými kompetencemi vybavený a motivovaný jedinec, který dokáže, v co nejvyšší míře využít svůj potenciál v dynamicky se měnícím světě ve prospěch jak svého vlastního rozvoje, tak s ohledem na druhé a ve prospěch rozvoje celé společnosti. “

(MŠMT Vzdělávací strategie 2030+,2020, online).

Jako strategických cílů při vzdělávání, ať už formálního, nebo neformálního je: „Zaměřit vzdělávání více na získávání kompetencí potřebných pro aktivní občanský, profesní a osobní život. Druhým strategickým cílem je: Snížit nerovnosti v přístupu ke kvalitnímu vzdělávání a umožnit maximální rozvoj potenciálu dětí, žáků a studentů. “

(MŠMT Vzdělávací strategie 2030+,2020, online).

K naplnění tohoto cíle dopomůže integrace a inkluze žáků do společnosti. Jak strategický dokument MŠMT uvádí: *„Základní školu můžeme chápat jako jedno z nejdůležitějších míst, kde dochází k setkávání dětí z různých sociálních a kulturních společností/rodin. Díky tomu může vést základní škola žáky k základním společenským normám, k vzájemné komunikaci, spolupráci a řešení problémů.*

Spolupráce žáků, pedagogů a odborníků na základní škole vede tedy žáky ke klíčovým dovednostem pro úspěch v životě a k hodnotám společnosti.“

MŠMT vymezilo ve své Strategii 2030+ i pět strategických linií. K rozboru ve své bakalářské práci jsem si vybrala strategickou linii číslo 4. Jedná se o posílení informovanosti, komunikace a vzájemné spolupráce. Ve Strategii 2030+ se píše, že: *„Zároveň bude posílena kooperace mezi jednotlivými stupni a úrovněmi vzdělávání s cílem zajistit kontinuální a individualizovanou podporu dětí, žáků a studentů a omezit jejich předčasné odchody ze vzdělávání či školní neúspěšnost po změně školy.*

Sdílení příkladů dobré praxe se ukazuje být jednou z nejeфекtivnějších metod zvyšování kvality vzdělávacího systému, přičemž je nezbytně nutné aplikovat jej jak napříč úrovněmi managementu vzdělávání, tak mezi samotnými učiteli.“

(MŠMT Vzdělávací strategie 2030+,2020, online).

Právě ve vzdělání pedagogů vidím ten nejdůležitější potenciál a cíl, který by se měl naplnit. Společnost a její možnosti se neustále mění a přicházejí nové metody, způsoby a možnosti výuky. Ve zlepšeném informačním systému a v kooperaci společností, organizací, krajů a ministerstev je velký potenciál k dosažení dalšího vzdělání učitelů a jiných pedagogických pracovníků.

1.2 Vliv rodiny na působení dítěte ve škole i družině

Primární vliv na vývoj dítěte měla vždy rodina, a to i na chování ve školním prostředí. V České republice je stanovena povinná devítiletá školní docházka, kdy je povinnost rodičů umožnit dítěti vzdělání a dbát na docházku do školy. Ať už se jedná o psychickou podporu, jako je motivování dítěte k učení, či jeho podpora v rámci pomoci s učením, vysvětlením dané látky, nebo její opakování. Důležité je také podporovat žákovu iniciativu, zvědavost a zájem o učení se novým věcem, novým dovednostem i získávání nových vědomostí.

Jak píše Pavel Kabíček, Ladislav Csémy, Jana Hamanová a kolektiv dalších autorů ve své publikaci Rizikové chování v dospívání: *„Období puberty je ve znamení napjatých vztahů s rodiči, a právě přes to, zde hraje velkou roli vzájemná komunikace. I když poté následuje separace od rodičů a koncentrování se na určitou vrstevnickou skupinu, je potřeba udržovat kontakt s adolescentem.*

Může zde totiž dojít k fyzické atraktivitě, oblíbenosti v kolektivu, či naopak k narušení interpersonálních vztahů, sebedůvěry a ztráta sebevědomí.

Pokud se některý z adolescentů bude nacházet ve špatném psychickém rozpoložení, je o to více potřeba zde udržet komunikaci, popřípadě vést dialog i s pracovníky školy, pokud by tyto problémy zasahovaly i do povinné školní docházky a pobytu žáka ve škole.“ Díky odborníkům, kteří ve školách pracují, pomohou tak žáci pochopit a porozumět svému chování, svým pocitům i potřebám a mohou tak s nimi lépe pracovat.

„Dospívající v dnešním světě se musí vyrovnat nejen s radikálními změnami svého těla a psychiky, danými dospíváním, ale i s bezprecedentně rychle se měnícím okolním světem.“ (Hamanová J., 2000).

Podpora rodičů v přijetí, respektování a využívání inovací nabízených současnou dobou je velmi důležitá. Souvisí totiž i podporou emoční a s podporou sociálních dovedností dítěte. Má vliv na socializaci dítěte ve společnosti, na reagování v určitých situacích, ale také k přístupu ke vzdělávání.

Velkou roli v dospívání dítěte, hraje nápodoba. Dítě opakuje nejen pohyby, ale poté přijímá často i názory rodičů, postoj rodičů ke vzdělání, zde hraje také velkou roli. To, jak se rodiče budou stavět ke vzdělání ovlivní i daného žáka nejen při studiu na základní škole, ale i k tomu, zda půjde studovat dál. Popřípadě, co bude v životě dále dělat za povolání.

Ke konci základní školy dochází k výběru budoucího povolání a nasměrování svého života určitým směrem. Nejen při tomto rozhodování je potřeba mít stabilní a podpůrné prostředí v rodině, ale také možnost rozhodovat se dle svého zájmu, potřeb a možností.

Jak uvádí ve své publikaci Matoušek a Matoušková, spolupráce a kooperace školy se zákonnými zástupci dítěte, je nezbytnou součástí působení dnešních škol. *„Dobrá spolupráce mezi školou a rodiči žáka vede k dobrým školním výsledkům žáka a působí toto spojení, jako velmi dobrá motivace k dalším výsledkům. Rodič je pro žáka totiž oporou a může daného žáka ovlivnit v postoji k učení a ke škole jako takové.*

A i v tom případě, když rodiče žáka neměli během svých studií tyto možnosti, je dobré, když jdou nyní dětem příkladem.“ (Matoušek a Matoušková, 2011)

2 Vymezení problematiky rizikového chování na dnešních základních školách

Ve výkladovém slovníku základních pojmů školské prevence rizikového chování 2 (Autoři Miovský, M., Adámková, T., Barták, M., Čablová, L., Čech, T., Doležalová, P. et al. 2015) se díky spolupráci kolektivu autorů dozvídáme několik definic pojmu rizikového chování. Jednu z nich uvádí autor Tomáš Čech: *„Rizikovým chováním rozumíme takové vzorce chování, v jejichž důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu výchovných, zdravotních, sociálních a dalších rizik pro jedince nebo pro společnost.“* Tuto definici vnímám jako všeřikající, kterou lze využít napříč obory. O tom, co je norma a jak ji vyznačujeme se věnuje ve své knize Základy sociální pedagogiky, Blahoslav Kraus. *„Normu chápe jako žádoucí chování jedince, které je společností hodnoceno. Norma je pravidlo neboli předpis pro očekávané chování v dané životní situaci. Avšak záleží, v jaké společnosti se daný jedinec nachází, jelikož každá společnost má své normy jinak nastavené.“*

Současná společnost se mění a mění se i nejčastější rizikové chování na základní škole. Mezi nejaktuálnější trendy rizikového chování můžeme zařadit například užívání návykových, omamných a tabákových látek. Tento trend tu byl již dávno, ale mění se akorát podoba daných látek a díky všude přítomné globalizaci je možnost jejich získání mnohem dostupnější.

V současné společnosti jsme mohli zaznamenat návykovou drogu jménem Kratom. Tento doplněk stravy je pro žáky lehce dostupný, koupit ho mohou ve výdejních automatech.

(Kratom, Zpravodajství Police ČR, 2023, online.)

Dalším problémem, který se vyskytuje, jsou elektronické ochucené cigarety nebo žvýkací tabák.

(Návykové látky, Příbram.cz, 2022, online.)

Některé základní školy musely podstoupit inovaci a změnu školního řádu, a tedy doplnění informace o zákazu nošení a užívání těchto návykových látek na území školy.

(ZŠ Litomyšl, Zámecká, školní řád 2023, online.)

I v družině (žáci 3. ročník) se věnujeme s dětmi prevenci rizik spojených s nadměrným užíváním sociální sítě. Jak vyplývá z výzkumu společnosti AMI Digital Index 2021, sociální síť s typickým F ve znaku je u českých uživatelů stále extrémně oblíbená.

Spolu s YouTube (91 %) je Facebook jedinou sociální sítí, se kterou má zkušenost více než 80 procent Čechů – konkrétně 89 %. Mezi mladými však vede spolu s YouTube jiná platforma – Instagram založený v roce 2010. V České republice jej využívá necelých 80 procent dětí a dospívajících. A právě sociální síť zaměřená na fotografie může mít negativní dopad na vývoj dětí. Mimochodem i tu koupil Facebook, nyní společnost Meta.

(Petr Juna, Seznam zprávy, Sociální sítě, 2022, online.)

Nadměrné používání sociálních sítí může vést k špatnému duševnímu zdraví, ale také to má dopady na sociální interakce a socializaci ve společnosti. Se sociálními sítěmi také souvisejí špatné vzorce chování, vystupování, ale také se zde objevují ideály krásy, které jsou upraveny díky dostupným aplikacím a filtrům, které mohou uživatelé používat.

Takzvané ideály krásy mohou vést k poruše příjmu potravy (anorexie, bulimie, záchvatové přejídání atd.), sebepoškozování či ke ztrátě zdravého sebevědomí.

Správná prevence by tedy měla obsahovat dostatečnou informovanost, edukaci, osvětu, ale také podporu při zvládání stresových situací a nátlak sociálního prostředí na jedince.

2.1 Prevence rizikového chování na základní škole a v rámci školní družiny

Prevence na základní škole patří ke klíčovým aktivitám. Podporuje zdraví a bezpečí žáků, pedagogického sboru i dalších pracovníků školy. Celkově ale podporuje hlavně přirozený rozvoj žáků. V naší škole je prevence vymezena v Minimálním preventivním programu dané školy.

(Minimální preventivní program, ZŠ Litomyšl, Zámecká, 2024, online.)

„Mezi hlavní témata primární prevence ve škole řadíme primární prevenci rizikového chování. Ta je zaměřena na: „Předcházení zejména následujícím rizikovým jevům v chování žáků:

- *šikana (zejména posilování a rozvoj mezilidských vztahů),*
- *násilí,*
- *kriminalita,*
- *delikvence,*
- *vandalismus,*
- *rasismus,*

- *xenofobie,*
- *užívání návykových látek (zejména tabáku, alkoholu),*
- *onemocnění HIV/AIDS,*
- *právní odpovědnost,*
- *zdravý životní styl,*
- *poruchy příjmu potravy,*
- *záškoláctví,*
- *netolismus (virtuální drogy) a patologické hráčství (gambling),*
- *prevence kriminality a delikvence,*
- *ekologie atd.*

Nejdůležitější je rozpoznání a zajištění včasné intervence zejména v případech: šikany, domácího násilí, týrání a zneužívání dětí, ohrožování výchovy mládeže, poruch příjmu potravy (mentální bulimie, mentální anorexie) atd. Základním principem strategie primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže ve školství je výchova žáků ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a zachování integrity osobnosti.“

(Minimální preventivní program, ZŠ Litomyšl, Zámecká, 2024, online.)

„Základním principem primární prevence rizikového chování u žáků je výchova k předcházení a minimalizaci rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových situací osobnosti. Jedná se o oblast zabývající se prevencí s cílem zabránit výskytu rizikového chování v daných oblastech, nebo co nejvíce omezit škody působené jejich výskytem mezi žáky.“

(MŠMT, Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, online, 2018)

„Prevenci dělíme na několik skupin. Nejpoužívanější dělení prevence je to následující.

- a) Specifická primární prevence – aktivity a programy, které jsou zaměřeny specificky na předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování žáků.*

Jedná se o všeobecnou prevenci, která je zaměřena na širší populaci, aniž by byl dříve zjišťován rozsah problému nebo rizika,

- b) Selektivní prevenci, která je zaměřena na žáky, u nichž lze předpokládat zvýšený výskyt rizikového chování.*
- c) Indikovanou prevenci, která je zaměřena na jednotlivce a skupiny, u nichž byl zaznamenán vyšší výskyt rizikových faktorů v oblasti chování, problematických vztahů v rodině, ve škole nebo s vrstevníky. “*

(MŠMT, Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, online, 2018)

U prevence šikany a nepřátelství mohou základní školy provádět takové programy prevence, které vyučují žáky o respektu, empatii a konfliktním řešení. To může zahrnovat školní politiku proti šikaně, vzdělávací workshopy pro studenty a učitele, ale také vytváření prostředí bezpečí a důvěry.

V současné době chytrých technologií, bez kterých se současně už neobejdeme, je zapotřebí intervence správného zacházení a jejich využívání. S tím souvisí i informování o nadměrném používání technologií. Aby školy omezily negativní vliv nadměrného používání technologií na žáky, měly by vytvářet aktivity podporující rozvoj sociálních dovedností jako je spolupráce, komunikace a respekt k rozmanitosti. To může zahrnovat skupinovou práci, týmové sporty a umělecké aktivity.

Díky vytváření správného klimatu ve třídách, vzájemného se respektování, spolupráce ale zároveň díky individuálnímu přístupu k žákům. Mohou pedagogové vést žáky k zdravému životnímu stylu a péči o své duševní zdraví. Podporují tím jak fyzickou aktivitu žáků, tak ale i tu psychickou stránku, kde se zaměřují na schopnosti rozpoznat a řešit problémy, které se mohou dostat i do stádia deprese.

2.2 Problematika syndromu rizikového chování

V časopise ZSFJU uvádí autor Miloš Velemínský v článku nazvaném Prevence úrazu otrav „*Syndrom rizikového chování má dle dostupné literatury několik vymezení. Liší se zejména ve věkovém vymezení, které věkové populace se týká. Světová zdravotnická organizace WHO uvádí věkové rozmezí populace 14–19 let. Ta ale k této skupině přiřazuje i další věkovou skupinu, a to jsou jedinci ve věku od 10 let do 19 let.*

Takzvaní adolescenti. Dále ale říká, že skupina jedinců ve věku od 10 do 15 let spadá do kategorie „puberty“. Populaci, ve věku 15–24 let řadí do skupiny „mládež

Problematiku syndromu rizikového chování lze rozdělit na tři skupiny. Na jejich řešení se však podílí řada lidí. Kromě rodičů a odborníků z řad sociálních pracovníků, zdravotníků a pedagogů je to i například policie.

Syndrom rizikového chování obsahuje tři okruhy problémů:

- 1) Zneužívání návykových látek, aneb abúzus návykových látek. Klesá věková hranice, kdy jedinci vyzkouší první návykovou látku.*
- 2) Psychosociální maladaptaci, agresivitu (záškoláctví, šikamu, autoagresivitu), rizika ohrožující život. Jednoduše řečeno se jedná o agresivní chování.*
- 3) Poruchy reprodukčního zdraví, tj. časný začátek intimního života, promiskuita, předčasná nechtěná těhotenství a pohlavní choroby. “*

(Časopis ZSFJU, Prevence úrazu otrav a násilí, Velemínský Miloš, 2012, elektronický zdroj online.)

„Rizikové chování a syndrom rizikového chování se týká té skupiny, která může vést k negativním důsledkům jak pro jedince, tak i pro společnost. Tento syndrom často zahrnuje kombinaci různých nezdravých a potenciálně nebezpečných způsobů chování. Můžeme mezi ně řadit právě nadměrné užívání alkoholu nebo drog, riskantní sexuální chování, agresivita a kriminalita, nezdravé stravovací návyky, hrubé chování nebo sebepoškozování. I na syndrom rizikového chování můžeme udělat diagnostiku, nejčastější je v tomto případě pak pozorování dítěte, psychosociální maladaptace nebo speciální screening. “

(Časopis ZSFJU, Prevence úrazu otrav a násilí, Velemínský Miloš, 2012, online.),

Problematika syndromu rizikového chování je komplexní a může být způsobena různými faktory, včetně biologických, psychologických, sociálních a environmentálních. Některé z možných příčin a faktorů zahrnují genetickou predispozici, traumatizující zážitky v dětství, nedostatečnou podporu v rodině, stresové životní události, tlak vrstevníků, nedostatek dovedností řešení problémů a nedostatek pozitivních sociálních vazeb.

Syndrom rizikového chování nalezneme také v knize: Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví, jejímž autorem je Pavel Kabíček.

Zaměřuje se na oblast psychosociální, na návykové látky a dále také na reprodukční zdraví. Zabývá se těmito oblastmi, jelikož vnímá jejich společné propojení jak u příčin/faktorů rizikového chování, tak ale také u jejich prevence. Pavel Kabíček se společně s dalšími autory věnuje také praktické části této problematiky. Dává do souvislostí vývoj daného jedince s již zjištěnými poznatky z oblasti zdraví člověka.

Problematicke rizikového chování se nadále věnuje u autorka Eva Krulichová ve své knize Delikvence mládeže: trendy a souvislosti. Projevy rizikového chování pojí s obdobím dospívání. Tuto část života vnímá jako etapu života, ve které si jedinci díky zkušenostem utváří svou vlastní identitu. *„Na utváření vlastní a osobité identity mají však velký vliv vrstevníci a kolektiv, ve kterém se jedinec zrovna nachází. Okolí tak může mít na jedince jak pozitivní, tak ale i negativní vliv. Jedinec často neví, co se s jeho tělem děje, a tak je jasné, že chce experimentovat i v oblasti spojené právě s rizikovým chováním“*.

O experimentování s různými návykovými látkami se věnuje kniha: Rizikové a antisociální chování v adolescenci, od Veroniky Sobotkové a jejího autorského kolektivu. A je velmi vhodným metodickým pomocníkem k preventivním programům žáků na základních školách a v prostředí školní družiny.

Autoři zde vesměs definují, že mladí svým experimentováním řeší aktuální problémy, které je tíží. *„Mezi problémy, které řeší jedinci v období dospívání, řadí například nízké sebevědomí a s tím souvisí i problémy se začleněním do kolektivu. Pokud se však situace nepodchytí včas, důsledky syndromu rizikového chování mohou být závažné a mohou zahrnovat nejen zdravotní problémy, ale i školní neúspěchy, kriminalitu, drogovou závislost, depresi a další duševní poruchy. Mohou vést k dlouhodobým negativním dopadům na život jedince i jeho okolí. Proto je vždy a všude nutná včasná prevence a intervence.“*

Prevence a intervence zaměřené na syndrom rizikového chování mohou tak zahrnovat širokou škálu strategií, včetně vzdělávacích programů škol, terapeutické podpory, posílení rodinných vztahů, podpory vrstevnických vztahů, posilování emočních dovedností, a podpora zdravého životního stylu. Důležitá je také koordinace mezi různými sektory jako jsou zdravotnictví, školství, sociální služby a spravedlnost, aby se lépe identifikovaly a řešily potřeby jednotlivých jedinců a skupin. Jako takový prostředník mezi těmito sektory může fungovat nově prosazovaná pozice ve školách sociálního pedagoga.

3 Vymezení realizace prevence rizikového chování na ZŠ Zámecká v Litomyšli

Na ZŠ Zámecká v Litomyšli probíhá preventivní program Křižovatky. Program má v sobě několik jednotlivých programů, kterými prochází žáci od 1. do 9. ročníku základní školy.

„Projekt Křižovatky vychází z dlouholetého programu prevence rizikového chování vytvářeného učiteli školy v letech 2003–2009 a ze ŠVP Základní školy Litomyšl, Zámecká 496 Cestou vzdělání ke splnění svých přání z 1. 9. 2016. Rozpracovává podrobně především jeho kapitoly 3.2 (Výchovné a vzdělávací strategie školy) a 6 (Hodnocení výsledků vzdělávání žáků), využívá vlastní školní poradenské pracoviště. Obsah uvedených dokumentů je základem pro projekt Křižovatky, který chce využít finančních prostředků grantu k rozšíření aktivit školy v dané oblasti výchovy a vzdělávání. Do projektu jsou zahrnuté tzv. tradiční aktivity, reaguje ale také na aktuální potřebu školy (např. stoupající počet dětských kuřáků, klesající věk prvních experimentů žáků s nikotinem a alkoholem), na přání pedagogů (více prostoru pro práci se třídním kolektivem), reflektuje současné dění ve společnosti (např. množící se projevy xenofobie, sexuálního zneužívání dětí, život v kyberprostoru). Křižovatky jsou komplexním projektem, který škola realizuje z části vlastními lektory (učitelé, školní psycholog), z části nákupem programu u odborných vzdělávacích institucí zaměřených na danou problematiku, z části u institucí poskytujících lektora zdarma v rámci své komunikace s veřejností (např. Policie ČR). Jeho součástí jsou i tzv. programy "na míru", které na základě potřeb školy vypracovali (vypracují) lektori ve spolupráci s učiteli. Škola považuje za základní premisu úspěšnosti projektu výběr lektorů, protože jen ten je zárukou kvality zprostředkovaných informací, přístupnosti podání problematiky vzhledem k věku žáků a zároveň použití efektivních forem vzdělávání. Předkládaný harmonogram obsahuje základní prvky projektu, ovšem předpokládáme v souladu s celkovou koncepcí prevence rizikového chování školy jeho aktuální úpravy.

Projekt je určen žákům 1. - 9. ročníku ZŠ. S cílovou skupinou projektu se pracuje zejména interaktivními metodami (lektori, kteří projekt vedou, před programem intenzivně komunikují s učiteli a přizpůsobují svou aktivitu aktuální potřebě dané žákovské skupiny), některá témata jsou pojata formou besed. Jen výjimečně se objeví přednáška.

Na všechny aktivity jsou žáci 1.stupně předem připraveni svými třídními učitelkami, žáci 2. stupně především učiteli výchovy k občanství (ale také přírodopisu, informatiky, v třídnických hodinách). Všechny aktivity jsou také v následujících příslušných vyučovacích hodinách reflektovány, na výstupech z nich jsou postaveny i speciální třídní aktivity Pobýt spolu. Jednotlivých aktivit projektu se účastní vždy samostatně jeden třídní kolektiv, výjimečně spojujeme všechny kolektivy v ročníku (přednáška). Počet žáků ve skupině se zpravidla rovná počtu žáků ve třídním kolektivu (max. 30), v případě přednášky počet posluchačů nepřekročí 70.

Od ledna 2019 je projekt realizován s finanční podporou Města Litomyšle.“

(Projekt Křižovatky, Základní škola Litomyšl, Zámecká, 2024, online.)

3.1 Křižovatky – projekt prevence rizikového chování žáků Základní školy Litomyšl, Zámecká

I když je projekt křižovatky 2024, situován hlavně na třídní kolektivy, družiny s paní vychovatelkami se jej také aktivně účastní. Především, zážitkového odpoledne – Pobýt spolu.

Harmonogram preventivního projektu Křižovatky 2024

1. třídy

- leden – Řešení krizových situací, 3 x 1 hodina
- září – Adaptační dopoledne, 2 x 1 hodina
- září – Prvnáčci a bezpečnost v dopravě (Městská policie Litomyšl), 2 x 1 hodina
- 4. čtvrtletí – Pobýt spolu – zážitkové odpoledne (třídní učitel), 3 x 2 hodiny

2. třídy

- leden – Řešení krizových situací, 3 x 1 hodina
- květen – Aby nám spolu bylo dobře, prevence šikany a záškoláctví, PhDr. Milada
- Nádvorníková, 3 x 2 hodiny
- 4. čtvrtletí – Pobýt spolu – zážitkové odpoledne (třídní učitel), 3 x 2 hodiny

3. třídy

- leden – Řešení krizových situací, 2 x 1 hodina
- říjen–listopad – Prevence kouření a alkoholismu (program „na míru“), PPP UO, 3 x 3 hodin
- 4. čtvrtletí – Pobýt spolu – zážitkové odpoledne (třídní učitel), 2 x 2 hodiny

4. třídy

- leden – Řešení krizových situací, 2 x 1 hodina
- duben – Dopravní výchova (program je rozdělený na 2 části, teoretickou a praktickou;
  - teoretická probíhá v SVČ v rozsahu 5 hodin,
  - praktická na dopravním hřišti v Litomyšli, a to se stejnou časovou dotací 2 x 10 hodin
- březen – Nenechat si ublížit I – agresivita a šikana (Mgr. Iva Sedláčková – školní psycholog), 2x 2 hodiny
- 4. čtvrtletí – Pobýt spolu – zážitkové odpoledne (třídní učitel), 2 x 2 hodiny

5. třídy

- leden – Řešení krizových situací, 2 x 1 hodina
- červen – Nenechat si ublížit II – sexuální obtěžování a zneužívání (program „na míru“, To nechceš), 2 x 1 hodina, MP Education
- červen – Velká změna – přechod na vyšší stupeň školy (Mgr. Iva Sedláčková – školní psycholog) – 2 x 2 hodiny
- 4. čtvrtletí – Pobýt spolu – zážitkové odpoledne (třídní učitel), 2 x 2 hodiny

6. třídy

- březen – Kouření a já (učitelé výchovy k občanství), 3 x 2 hodiny
- květen – Čas proměn (jen dívky 6. ročníku, jedna hodina), program realizuje MP Education
- květen – Na startu mužnosti (jen chlapci 6. ročníku, jedna hodina), program realizuje MEducation
- červen – Nebezpečné komunikační jevy na internetu (program „na míru“), 3 x 2 hodiny
- září – Adaptační kurz (třídní učitelé, školní psycholog), 3 x 2,5 dne
- listopad – Šikana je svinstvo, 3 x 2 hodiny
- listopad – Co tam? (program „na míru“), PPP UO, 3 x 3 hodiny
- 4. čtvrtletí – Pobýt spolu – odpolední program pro třídní kolektiv s možností přespaní (třídní učitelé), 3 x 6 hodin

7. třídy

- *březen – Syndrom CAN, program na míru, PPP ÚO*
- *červen – Holky jsou z Venuše, kluci z Marsu (program o dospívání), 2 x 1 hodina, realizuje MP Education*
- *leden–březen – Cesta na vozík (program „na míru“), 2 x 2 hodiny*
- *4. čtvrtletí – Pobýt spolu – odpolední program pro třídní kolektiv s možností přespání (třídní učitel), 2 x 6 hodin*

8. třídy

- *listopad – Prevence návykových látek, PPP ÚO, 2 x 3 hodiny*
- *květen, červen – Tvoje cesta „načisto“ (Policie ČR), 3 x 2 hodiny*
- *červen – Nebezpečí sociálních sítí, 3 x 2 hodiny*
- *4. čtvrtletí – Pobýt spolu – 2,5denní program pro třídní kolektiv (zážitkový kurz), 3 x 2,5 dne*
- *říjen–listopad – Prevence poruch příjmu potravy (program „na míru“), PPP ÚO, 2 x 3 hodiny*

9. třídy

- *leden–O nemoci AIDS, sexu, lásce a věrnosti (o. s. ABATOP), 4 x 3 hodiny*
- *leden – To všechno z lásky – prevence domácího násilí, 4 x 1 hodina*
- *pololetí – Právní minimum – zákony ČR, 3 x 10 hodin*
- *květen – Krok do neznáma – rizika přechodu na střední školu (program „na míru“), 6 x 3 hodiny*
- *listopad – Co to je za lidi? (problém xenofobie), 3 x 2 hodiny*
- *4. čtvrtletí – Pobýt spolu – odpolední program pro třídní kolektiv s možností přespání. 2 x 6 hodin.*

(Harmonogram preventivního programu Křižovatky, Základní škola Litomyšl, Zámecká, 2024, online.)

3.2 Metodika: Co dělat když...

Metodika, Co dělat, když je vytvořena základní školou Litomyšl v rámci doporučení MŠMT. Jedná se o ukázky intervence pedagoga při zjištění jednotlivých rizikových jevů.

Při mé práci vychovatelky školní družiny my tato speciálně sestavená Metodika byla již mnohokrát nápomocna, proto považuji za samozřejmé, aby byla součástí i mé bakalářské práce.

Metodika má v sobě obsažených 22 doporučení, jak se zachovat při kontaktu s rizikovými jevy. Metodika čítá celkem 324 stran.

Začátek jednotlivých kapitol začíná vždy typem rizikového chování, jeho představení a vysvětlení. Dále se nachází východiska, která se vztahují k danému rizikovému chování, najdeme tam ale i určitá dělení, pokud ho dané rizikové chování má. Rizikové chování má také své rizikové faktory doménu i protektivní faktory. Toto dělení se také dále nachází v metodice.

Jako další se v metodice nachází doporučení, na organizace, partnery či legislativní rámec, o který se může pedagog opřít. Nachází se v něm konkrétní organizace z Pardubického kraje. V neposlední řadě je zde dělení prevence a ukázky konkrétní prevence v daném stádiu rizikového chování. Pedagog však v Metodice: Co dělat, když najde také doporučené postupy z hlediska školy, které jsou patřičné, aby udělal. V dokumentu se nachází i potřebné připravené informační materiály pro zákonné zástupce dítěte. Jsou nachystané na druhy dané prevence, která se u nich ve třídě právě odehrává. Pedagog se v metodice dočte i to, kdy a jak zákonné zástupce a další organizace informovat. Naleznou se tu ale i limity pedagoga, u kterých jeho kompetence končí, a přichází na řadu například příslušníci místní policie, či orgán sociálně – právní ochrany dítěte.

3.3 Náplň práce školního poradenského pracoviště na ZŠ Zámecká v Litomyšli

„Školní poradenské pracoviště (dále jen ŠPP) je zařízení, které představuje vzájemně propojený celek výchovné oblasti školy (výchovné a kariérové poradenství) a preventivní oblasti školy (primární prevence) a hlavním jeho cílem je poskytování poradenských služeb ve škole. Výchovný (poradenský) a preventivní tým je složený z ředitele školy, výchovného poradce, školního metodika prevence, třídních učitelů a učitelek. Další poradenské služby pak v rámci ŠPP zajišťuje školní psycholog a školní speciální pedagog.

Veškeré standardní poradenské služby jsou poskytovány zdarma pro všechny žáky školy a jejich zákonné zástupce. Některé poradenské služby mohou využít i pedagogičtí a nepedagogičtí pracovníci školy a jejich rodinní příslušníci.“

(NPI, Podpora společného vzdělávání v pedagogické praxi, 2022, online.)

Školní poradenská pracoviště jsou zřizována tak, aby umožňovala důvěrnost jednání a aby byla zaručena ochrana osobních dat klientů.

Všechny informace jsou dostupné z webu základní školy Litomyšl, Zámecká, kde jsou uvedeny i činnosti školního poradenského pracoviště.

„Za poskytování poradenských služeb na škole zodpovídá ředitel školy, případně jím pověřený zástupce ředitele. Vedení školy se podílí společně s ostatními pracovníky na vytvoření Programu školního poradenského pracoviště na zabezpečování pedagogicko-psychologického poradenství poskytovaného ve škole, klade důraz na vzájemnou informovanost, spolupráci a dodržování etického kodexu školních poradenských pracovníků.“

(Činnost školního poradenského pracoviště, Základní škola Litomyšl, Zámecká, 2024, online.)

„Odbornou a metodickou podporu poradenským pracovníkům ve škole poskytují pedagogicko-psychologická poradna, speciálně pedagogická centra a střediska výchovné péče. Školním psychologům poskytuje odbornou a metodickou pomoc také Asociace školních psychologů.“

Služby zabezpečují:

- školní psycholog a školní speciální pedagog,
- výchovný poradce (kariérový poradce),
- školní metodik prevence.

Služby jsou koordinovány školním psychologem nebo speciálním pedagogem, kteří společně s ostatními odbornými pracovníky, s třídními učiteli a vedením školy vytvoří Program zabezpečování pedagogicko-psychologického poradenství poskytovaného ve škole. Program odráží specifika dané školy i regionu a koordinuje služby s ostatními zařízeními v regionu, která poskytují pedagogicko-psychologické, speciálně pedagogické a preventivně-výchovné služby. Zabezpečuje také koordinaci služeb poskytovaných jinými resorty a nestátními subjekty.“

(Činnost školního poradenského pracoviště, Základní škola Litomyšl, Zámecká, 2024, online.)

Cíl školního poradenského pracoviště při ZŠ Litomyšl, Zámecká:

- *Zkvalitnit sociální klima škol.*
- *Pracovat se všemi subjekty školy i s dětmi, které nemají problémy a vytvořit tak širokou základnu preventivní činnosti.*
- *Posílit průběžnou a dlouhodobou péči o děti s neprospěchem a vytvořit předpoklady pro jeho snižování.*
- *Umožnit neodkladné řešení problémů spojených se školní docházkou.*
- *Sledovat účinnost preventivních programů aplikovaných školou a vytvořit metodické zázemí pro jejich vytváření.*
- *Poskytovat metodickou podporu při aplikaci psychologických a speciálně pedagogických aspektů vzdělávání při vytváření RVP.*
- *Připravit podmínky a rozšířit možnosti integrace žáků se zdravotním postižením*
- *zlepšit dostupnost služby i pro SŠ a VOŠ.*
- *Koordinovat služby s ostatními poradenskými zařízeními.*

Zdroj: web Základní školy Litomyšl, Zámecká, kde je uvedena nejen činnost školního poradenského pracoviště, ale i konkrétní personální obsazení školního poradenského pracoviště.

3.3.1 Školní psycholog

Práci školního psychologa definuje vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

„Školní psycholog není zaměstnancem školy, jeho služby jsou pro žáky školy a jejich rodiče, jakož i pro pedagogy školy zdarma, zjištěné skutečnosti podléhají zákonům na ochranu osobnosti. Rodiče dávají písemný souhlas s odbornou péčí školního poradenského pracoviště o jejich dítě, a to na dobu neurčitou. Zároveň jsou informováni o právu svůj souhlas kdykoli písemně odvolat. V případě psychologické diagnostiky (např. testy IQ, testy osobnosti) je třeba zvláštního předchozího souhlasu zákonného zástupce dítěte.“

(Činnost školního poradenského pracoviště, Základní škola Litomyšl, Zámecká, 2024, online.)

Náplň práce školního psychologa na základní škole

1. Diagnostika, depistáž

- *Spolupráce při zápisu do 1. ročníku základního vzdělávání.*
- *Depistáž specifických poruch učení v základních školách (není-li přítomen speciální pedagog).*
- *Diagnostika při výukových a výchovných problémech žáků.*
- *Depistáž a diagnostika nadaných dětí.*
- *Zjišťování sociálního klimatu ve třídě.*
- *Screening, ankety, dotazníky ve škole.*

2. Konzultační, poradenské a intervenční činnosti

- Péče o integrované žáky (pomoc při sestavování individuálního vzdělávacího plánu, vedení).
- Individuální případová práce se žáky v osobních problémech (konzultace, vedení).
- Krizová intervence a zpracování krize pro žáky, pedagogické pracovníky a zákonné zástupce.
- Prevence školního neúspěchu žáků (náprava, vedení apod.).
- Kariérové poradenství u žáků.
- Techniky a hygiena učení (pro žáky).
- Skupinová a komunitní práce s žáky.
- Koordinace preventivní práce ve třídě, programů pro třídy apod.
- Podílí se na vytváření programů zaměřených na rozvoj žáků, preventivních programů zneužívání návykových látek a negativních jevů v chování žáků
- Podpora spolupráce třídy a třídního učitele.
- Pracuje průběžně s žákovskými kolektivy a ovlivňuje prostřednictvím sociálního učení sociální klima školních tříd a potažmo celé školy
- Individuální konzultace pro pedagogické pracovníky v oblasti výchovy a vzdělávání.

- Konzultace se zákonnými zástupci při výukových a výchovných problémech dětí.
- Pomoc při řešení multikulturní problematiky ve školním prostředí.

3. Metodická práce a vzdělávací činnost

- Participace na přípravě programu zápisu do 1. ročníku základního vzdělávání.
- Metodická pomoc třídním učitelům.
- Pracovní semináře pro pedagogické pracovníky (konzultace a metodické vedení).
- Účast na pracovních poradách školy.
- Koordinace poradenských služeb poskytovaných ve škole (výchovný poradce, školní metodik prevence, třídní učitelé).
- Koordinace poradenských služeb mimo školu a spolupráce se školskými poradenskými zařízeními, zdravotnickými a dalšími zařízeními.
- Metodická intervence z psychodidaktiky pro učitele, včetně podpory při tvorbě školního vzdělávacího programu.
- Besedy a osvěta (zákonným zástupcům).
- Prezentační a informační činnost.
- Participace na přípravě přijímacího řízení ke vzdělávání ve střední škole.

(Náplň práce školního psychologa, Základní škola Litomyšl, Zámecká, 2024, online.)

3.3.2 Školní metodik prevence

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních přesně definuje standardní činnosti školního metodika prevence, které jsou vyčleněny do tří skupin činností:

1. metodické a koordinační činnosti,
2. informační činnosti,
3. poradenské činnosti.

Hlavním posláním metodika prevence je spolupráce a komunikace jak s pedagogy školy, tak se žáky dané školy, aby dokázal včas zareagovat a podchytit případné hrozící rizikové jevy.

Práci metodika prevence se zabývá i autor Miroslav Procházka ve své publikaci zaměřené na práci metodika prevence a na realizování preventivních programů. Ve své knize se však věnuje i rizikům dnešní doby a současné společnosti. Kniha je zaměřena na praktické využití znalostí metodika prevence a na jeho práci v kolektivu žáků.

Mezi metodické a koordinační činnosti metodika prevence řadíme těchto následujících deset činností.

„1. Koordinace tvorby, kontrola, evaluace a participace při realizaci minimálního preventivního programu školy.

2. Koordinace a participace na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislosti, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, rasismu a xenofobie, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších projevů rizikového chování.

3. Metodické vedení činnosti pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence rizikového chování. Vyhledávání a nastavení vhodné podpory směřující k odstranění rizikového chování.

4. Koordinace vzdělávání pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence rizikového chování.

5. Individuální a skupinová práce se žáky a studenty s obtížemi v adaptaci, se sociálně-vztahovými problémy, s rizikovým chováním a problémy, které negativně ovlivňují jejich vzdělávání.

6. Koordinace přípravy a realizace aktivit zaměřených na zapojování multikulturních prvků do vzdělávacího procesu a na integraci žáků/cizinců; prioritou v rámci tohoto procesu je prevence rasismu, xenofobie a dalších jevů, které souvisejí s přijímáním odlišnosti.

7. Koordinace spolupráce školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevence rizikového chování, s metodikem preventivních aktivit v poradně a s poradenskými, terapeutickými, preventivními, krizovými, a dalšími odbornými pracovišti, zařízeními a institucemi, které působí v oblasti prevence rizikového chování.

8. Kontaktování odpovídajícího odborného pracoviště a participace na intervenci a následné péči v případě akutního výskytu rizikového chování.

9. Shromažďování odborných zpráv a informací o žácích v poradenské péči specializovaných poradenských zařízení v rámci prevence rizikového chování v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů.

10. Vedení písemných záznamů umožňujících doložit rozsah a obsah činnosti školního metodika prevence, navržená a realizovaná opatření.“

Z vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních vyplývá, že za informační činnosti metodika prevence se považuje těchto 5 následujících činností:

„1. Zajišťování a předávání odborných informací o problematice rizikového chování, o nabídkách programů a projektů, o metodách a formách specifické primární prevence pedagogickým pracovníkům školy.

2. Prezentace výsledků preventivní práce školy, získávání nových odborných informací a zkušeností.

3. Vedení a průběžné aktualizování databáze spolupracovníků školy pro oblast prevence rizikového chování, zejména orgánů státní správy a samosprávy, středisek výchovné péče, poskytovatelů sociálních služeb, zdravotnických zařízení, Policie České republiky, orgánů sociálně-právní ochrany dětí, nestátních organizací působící v oblasti prevence, center krizové intervence a dalších zařízení, institucí a jednotlivých odborníků.

4. Předávání informací a zpráv o realizovaných preventivních programech zákonným zástupcům, pedagogickým pracovníkům školy a školskému poradenskému zařízení.

5. Vedení dokumentace, evidence a administrativa související se standardními činnostmi v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů a předávání informací o realizovaných preventivních programech školy pro potřeby zpracování analýz, statistik a krajských plánů prevence.“

(Vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních – znění od 01.01.2021, 2021, online.)

V neposlední řadě tu je dělení poradenských činností a mezi ně řadíme činnosti, jako jsou:

„1. Vyhledávání a orientační šetření žáků s rizikem či projevy rizikového chování; poskytování poradenských služeb těmto žákům a jejich zákonným zástupcům, případně zajišťování péče odpovídajícího odborného pracoviště ve spolupráci s třídními učiteli.

2. Spolupráce s třídními učiteli při zachycování varovných signálů spojených s možností rozvoje rizikového chování u jednotlivých žáků a tříd a participace na sledování úrovně rizikových faktorů, které jsou významné pro rozvoj rizikového chování ve škole.

3. Příprava podmínek pro integraci žáků se specifickými poruchami chování ve škole a koordinace poskytování poradenských a preventivních služeb těmto žákům školou a specializovanými školskými zařízeními.“

(Vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních – znění od 01.01.2021, 2021, online.)

3.3.3 Výchovný poradce (kariérový poradce)

Definici činností výchovného poradce nalezneme také ve sbírce číslo 3 k vyhlášce zákona číslo 72/2005 Sb. Příloha číslo 3 hovoří o Standardní činnosti školy. Stejně jako u metodika prevence i zde jsou činnosti dělené do skupin. Jedna skupina činností jsou **poradenské činnosti**, mezi ně tedy řadíme:

„1. Kariérové poradenství a poradenská pomoc při rozhodování o další vzdělávací a profesní cestě žáků, tj. zejména:

- Koordinace mezi hlavními oblastmi kariérového poradenství – kariérovým vzděláváním a diagnosticko-poradenskými činnostmi zaměřenými k volbě vzdělávací cesty žáka.*
- Základní skupinová šetření k volbě povolání, administrace, zpracování a interpretace zájmových dotazníků v rámci vlastní odborné kompetence a analýzy preferencí v oblasti volby povolání žáků.*
- Individuální šetření k volbě povolání a individuální poradenství v této oblasti ve spolupráci s třídním učitelem.*
- Poradenství zákonným zástupcům s ohledem na očekávání a předpoklady žáků ve spolupráci s třídním učitelem.*

- *Spolupráce se školskými poradenskými zařízeními a středisky výchovné péče při zajišťování poradenských služeb přesahujících kompetence školy.*
- *Zajišťování skupinových návštěv žáků školy v informačních poradenských střediscích krajských poboček Úřadu práce České republiky a poskytování informací žákům a zákonným zástupcům o možnosti individuálního využití informačních služeb těchto středisek.*
- *Poskytování služeb kariérového poradenství žákům cizincům se zřetelem k jejich speciálním vzdělávacím potřebám.*

2. Vyhledávání a orientační šetření žáků, jejichž vývoj a vzdělávání vyžadují zvláštní pozornost a příprava návrhů na další péči o tyto žáky, včetně spolupráce na přípravě, kontrole a evidenci plánu pedagogické podpory pro žáky s potřebou podpůrného opatření v 1. stupni.

3. Zprostředkování vstupní a průběžné diagnostiky speciálních vzdělávacích potřeb a mimořádného nadání a intervenčních činností pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami nebo mimořádně nadané žáky ve školských poradenských zařízeních.

4. Spolupráce se školskými poradenskými zařízeními při zajišťování podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a intervenčních činností pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

5. Příprava podmínek pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve škole, koordinace poskytování poradenských služeb těmto žákům školou a školskými poradenskými zařízeními a koordinace vzdělávacích opatření u těchto žáků.

6. Poskytování služeb kariérového poradenství pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a zejména pro žáky uvedené v § 16 odst. 9 školského zákona.

(Vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních – znění od 01.01.2021, 2021, online.)

Další činnosti výchovného poradce dělíme na **metodické** a **informační**.

1. „Metodická pomoc pedagogickým pracovníkům školy:

- *V otázkách kariérového rozhodování žáků.*
- *S přípravou a vyhodnocováním plánu pedagogické podpory.*
- *S naplňováním podpůrných opatření ve vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.*
- *S tvorbou a vyhodnocováním individuálních vzdělávacích plánů.*

- *V práci s nadanými a mimořádně nadanými žáky.*
2. Zprostředkování nových metod pedagogické diagnostiky a intervence pedagogickým pracovníkům školy.
  3. Metodická pomoc pedagogickým pracovníkům školy v otázkách kariérového rozhodování žáků, integrace, individuálních vzdělávacích plánů, práce s nadanými žáky apod.

Informační činnosti jsou:

4. Předávání odborných informací z oblasti kariérového poradenství a péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami pedagogickým pracovníkům školy.
5. Poskytování informací o činnosti školy, školských a dalších poradenských zařízení v regionu, o jejich zaměření, kompetencích a o možnostech využívání jejich služeb žákům a jejich zákonným zástupcům.
6. Shromažďování odborných zpráv a informací o žácích v poradenské péči dalších poradenských zařízení a jejich zajištění v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů.
7. Vedení písemných záznamů umožňujících doložit rozsah a obsah činnosti výchovného poradce, navržená a realizovaná opatření.“

(Vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních – znění od 01.01.2021, online.)

Výchovní poradci hrají velmi důležitou roli v podpoře žáků při výběru povolání, plánování kariéry a přípravě na úspěch v budoucím životě. Jejich práce je zaměřena na rozvoj komplexního portfolia dovedností a schopností, které žáci budou potřebovat k dosažení svých cílů a naplnění svého potenciálu. Proto vnímám výchovné poradce jako nepostradatelnou část školního poradenském zařízení.

3.3.4 Školní speciální pedagog

Práci školního speciálního pedagoga nalezneme definovanou také ve sbírce číslo 3 k vyhlášce zákona číslo 72/2005 Sb. Standardní činnost školy. Základní škola Litomyšl, Zámecká jeho práci definuje i na svých webových stránkách. Stejně jako u předchozích zmíněných pozic.

Školní speciální pedagog má v definici svého povolání především diagnostiku. Individuální diagnostiku žáků školní zralosti, ale také individuální diagnostiku na speciální nadání.

Tyto diagnostiky provádí speciální pedagog z toho důvodu, aby po vyhodnocení mohl s žáky pracovat a dále je rozvíjet.

Základní škola Litomyšl, Zámecká na svých webových stránkách definuje práci a náplň práce školního speciálního pedagoga takto:

- *„Depistáž – Vyhledávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků s rizikem vzniku speciálních vzdělávacích potřeb.*
- *Diagnostika speciálních vzdělávacích potřeb žáka (shromažďování údajů o žákovi, včetně anamnézy osobní a rodinné), analýza získaných údajů a jejich vyhodnocení.*
- *Vytyčení hlavních problémů žáka, návrh podpurných opatření.*
- *Provádění krátkodobé i dlouhodobé individuální práce se žákem či se skupinou žáků (speciálně pedagogické vzdělávací činnosti, logopedická intervence).*
- *Koordinace a metodické vedení asistentů pedagoga a školních asistentů.*
- *Participace na vytvoření plánu pedagogické podpory a individuálního vzdělávacího plánu u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (v kooperaci s třídním učitelem, učitelem odborného předmětu, se zákonnými zástupci, s žákem a ostatními partnery podpurného týmu uvnitř i vně školy).*
- *Logopedická intervence u žáků s narušenou komunikační schopností.*
- *Individuální konzultace pro zákonné zástupce.*
- *Individuální konzultace pro pedagogické pracovníky v oblasti speciálních vzdělávacích potřeb a rizika vzniku speciálně vzdělávacích potřeb.*
- *Preventivní intervenční programy v oblasti školního neúspěchu - např. rozvoj grafomotoriky, KUPOZ.*
- *Spolupráce s odborníky týmu školního poradenského pracoviště (školní psycholog, školní metodik prevence, výchovný poradce) dle jeho potřeb i potřeb školy.*
- *Kooperace se školskými poradenskými zařízeními a s dalšími institucemi a odbornými pracovníky ve prospěch žáka se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků s rizikem vzniku speciálních vzdělávacích potřeb.*
- *Účast na pracovních poradách školy.*

- *Organizace speciálních podpůrných programů pro žáky zapsané do 1. třídy - např. Metoda dobrého startu, programy rozvoje grafomotoriky, rozvoje fonematického uvědomění, logopedická intervence.*
- *Dokumentace a administrativa.*

(Náplň práce školního speciálního pedagoga, Základní škola Litomyšl, Zámecká, 2024, online.)

Specifika realizace prevence v rámci školní družiny

Školní družina na Základní škole Litomyšl, Zámecká má omezenou řízenou dobu, kdy může být družina venku, mimo budovu školy, poté musí být již přítomna ve své třídě a být dostupná pro rodiče z důvodu vyzvedávání dětí. Doba, kdy může být školní družina mimo budovu, je každý všední den od 13:00–14:30. Ve výjimečných situacích může mít oddělení školní družiny mimořádně prodlouženou vycházku. O prodloužení vycházky musí být vždy zákonný zástupce včas informován. Tato možnost se většinou využívá, když má oddělení školní družiny v plánu mimořádnou činnost. Mezi tyto činnosti patří například návštěvy edukačních center, odborných pracovišť, či připravený speciální program. A právě zde je časový prostor pro efektivní programy prevence, kterým se hojně a rády s kolegyněmi při práci s dětmi věnujeme.

Specifické pro školní družinu a vychovatelku školní družiny je to, že se svými žáky tráví v podstatě jejich volný čas. Při kterém se věnujeme tak zvanému neformálnímu vzdělávání. Školní družina za ZŠ Zámecká má provoz i ranní družiny, a to od 6:30–8:00, poté jdou žáci na výuku, ale například již v 11:40 žáky zase přebírá daná vychovatelka. Ve školní družině mohou žáci být až do 16:30.

Často to bývá právě vychovatelka školní družiny, která si vytvoří s žákem úzký a důvěryhodný vztah a je dalším silným pilířem při jejich výchově.

Na pedagoga, v tomto případě, vychovatelce školní družiny, je kladen tlak, aby dokázal žáky během společného času zážitkově motivovat. A to především díky neformálnímu směru učení. V rámci školní družiny k tomu jsou využity jak cílené volnočasové hry, tak i edukační stezky, či manuální výroba napříč použitými technikami, které mají dopad například i na vývoj motoriky žáků.

3.4 Možnosti aplikace prevence rizikového chování v rámci ŠVP ve školní družině

Významu slova prevence se věnují tři autoři Pedagogického slovníku: Průcha, Walterová a Mareš. Definiují prevenci *jako soubor opatření, která jsou zaměřená na předcházení nežádoucích jevů.*

Díky pedagogickému prostředí, které vychovatelky školních družin vytváří ve svých družinách, je možno předcházet rizikovému chování v souvislosti s násilím, agresivitou, užívání návykových látek, ale také lze cílit na prevenci běžných úrazů a nemocí.

Následující informace pochází z webu školy ZŠ Zámecká, Litomyšl, kde je dostupný celý dokument ŠVP i s přílohami, ve kterých se nachází podrobné podmínky a informace týkající se školní družiny.

*„V naší školní družině,
nejsme nikdo povinně.
Chodíme sem všichni rádi,
jsou tu dobří kamarádi.
Splní, co slíbí,
to se mi líbí.
Nikdy se tu nenudíme,
doma potom hodně víme.
Než rodiče skončí práci,
máme tu čas na legraci.
Ať je léto nebo zima,
v družině je zkrátka prima.“*

(ŠVP 2021 – aktualizace 9.2023, Základní škola Litomyšl, Zámecká, 2023, online.)

Takto nastavená legislativní podpora je pro vychovatelky a vychovatele ve školních družinách velmi nápomocnou metodickou pomůckou. Efektivně tak předchází rizikovým jevům u žáků, které motivují ke správně nastavenému žebříčku hodnot v životě.

3.4.1 Charakteristika práce školní družiny

„Školní družina (dále jen ŠD) je zřízena podle zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání a řídí se vyhláškou MŠMT č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání.

ŠD realizuje výchovnou, vzdělávací a zájmovou činnost mimo vyučování. Činnosti probíhají formou pravidelných nebo příležitostných aktivit z oblasti vzdělávací, odpočinkové, rekreační a zájmové činnosti. Družina umožňuje žákům přípravu na vyučování (vypracováním domácích úkolů apod.).

Práce školní družiny je zcela samostatnou oblastí výchovně vzdělávací činnosti a řídí se specifickými požadavky a pravidly pedagogiky volného času.

ŠD zabezpečuje žákům náplň volného času v době před vyučováním, odpoledne před odchodem domů nebo do jiných zájmových aktivit. Časové rozvržení a uspořádání činnosti ŠD se řídí požadavky psychohygieny. Usilujeme o to, aby byl podporován zdravý tělesný, duševní a sociální vývoj žáka.

Školní družina slouží jako místo odpočinku žáků, které zároveň rozvíjí jejich tvůrčí schopnosti a dovednosti, schopnost pracovat a hrát si ve skupině, pomáhá jim vytvářet pozitivní vztah ke spolužákům, posiluje jejich komunikativní a sociální kompetence. Učí žáky takovým způsobům odpočinku a relaxace, které odpovídají zdravotně hygienickým zásadám střídání práce a odpočinku. V jednotlivých odděleních je přihlédnuto k věkovému rozdílu žáků a individuálním schopnostem každého z nich.

Činnost školní družiny navazuje na vyučování, ale není jeho pokračováním ani ho nenahrazuje. Hlavní skupinu výchovně vzdělávacích prostředků, jež pomáhají dosáhnout vytčených cílů a požadavků, představují především praktické činnosti: hra, různé druhy odpočinku a relaxace, zájmové činnosti, společensky prospěšné činnosti, projekty, výlety, sportovní akce organizované školní družinou. V rámci školní družiny fungují také zájmové útvary, jejichž nabídka se řídí personálními a organizačními možnostmi školy.

K rekreační, sportovní a relaxační činnosti využívá školní družina školní tělocvičnu, počítačovou učebnu, ke škole přiléhající hřiště, nedaleké Klášterní zahrady, zahradu Státního zámku Litomyšl a stadion Černá hora.

Prostředky výchovně vzdělávacího působení jsou současně i konkrétním vyjádřením obsahové náplně, v níž se výchovně vzdělávací cíle realizují.

Školní družina spolupracuje s Vyšší odbornou školou a střední pedagogickou školou v Litomyšli. Její studenti pravidelně vykonávají v odděleních ŠD pedagogickou praxi.

Prioritou naší školní družiny je hlavně aktivní odpočinek, spokojenost žáků a jejich zákonných zástupců. “

(ŠVP 2021 – aktualizace 9.2023, Základní škola Litomyšl, Zámecká, 2023, online.)

3.4.2 Režim dne ve školní družině

Ranní činnosti

- *6.30–7.45 – Příklad žáků, spontánní aktivity, individuální zájmová činnost, didaktické hry, drobné řízené hry, ranní jóga (vychovatelky slouží dle rozpisu).*
- *7.45–8.00 – Odchod do šaten a následně do tříd.*

Odpolední činnosti

- *11.40 - Příklad žáků z vyučování, hygiena, odchod na oběd (dle rozvrhu vyučování).*
- *12.35 - Příklad žáků z vyučování, hygiena, odchod na oběd (dle rozvrhu vyučování).*
- *do 13.00 - Odpočinkové a klidové činnosti, odchody žáků na autobus, zájmové kroužky apod.*
- *13.00–14.30 - Zájmové a rekreační činnosti dle individuálních plánů vychovatelek.*
- *14.30–15.00 - Odpočinkové činnosti.*
- *14.30–16.30 - Shučování dětí, oddělení se postupně spojují, vychovatelky slouží dle rozpisu.*
  - *Příprava na vyučování.*
  - *Společensky prospěšné práce.*
  - *Odpočinkové činnosti – stolní a konstruktivní hry, společenské hry, drobné úklidové práce.*
  - *Zájmové kroužky dle rozpisu.*

(ŠVP 2021 – aktualizace 9.2023, Základní škola Litomyšl, Zámecká, 2023, online.)

3.4.3 Denní skladba činností:

- *Po ukončení vyučování – Hygiena, oběd (probíhá ve školní restauraci Scolarest).*
- *Odpočinkové činnosti – Klidové aktivity spontánních nebo nabízených činností zaměřených na odstranění únavy a regeneraci duševních a fyzických sil.*
- *Zájmové činnosti – Umožňují žákům seberealizaci, poznávání a rozvoj dovedností. Činnosti probíhají ve skupinách či individuálně, organizovaně nebo spontánně.*
- *Rekreační činnosti – Slouží k regeneraci sil, zařazujeme do nich náročnější pohybové, sportovní nebo turistické prvky.*
- *Příprava na vyučování – Tato činnost probíhá po 15. hodině. V této době již žáci odchází domů nebo do dalších zájmových útvarů a je relativně menší počet rozptylujících podnětů. Při vypracovávání domácích úkolů pomáháme žákům správně porozumět zadání a způsobu vypracování. Žák si pak úkol zpracovává samostatně. U žáků 1. ročníku není možné zajistit soustavný individuální přístup vychovatelky a potřebný klid k práci, která vyžaduje plnou soustředěnost žáka, a proto se prvňáčkům vypracovávání úkolů v družině nedoporučuje.*
- *Žáci se mohou připravovat na vyučování také jakoukoliv činností, která procvičuje získané poznatky ze školy.*

(ŠVP 2021 – aktualizace 9.2023, Základní škola Litomyšl, Zámecká, 2023, online.)

3.4.4 Analýza současného stavu výchovné práce

Školní družina v současné době plní funkci:

- *Sociální (zajišťuje dozor a dohled nad dojíždějícími žáky – odpočinek, hygiena, stravování, včasný odchod na autobus).*
- *Rekreační – nabídka spontánních i řízených činností v herně, venku a v dalších prostorech.*
- *Výchovnou – výchova k vhodnému využití volného času, seznámení s možnostmi trávení volného času, radost z aktivity.*
- *Vzdělávací – formou spontánních a řízených aktivit prohlubuje poznatky získané ve škole a doplňuje o další, získané při činnosti v oddělení.*
- *Za nejdůležitější považujeme udržení přátelského ovzduší ve družině, do které chodí rádi nejen žáci, ale i jejich zákonní zástupci.*

3.4.5 Cíle výchovně vzdělávací činnosti

Cílem výchovně vzdělávací činnosti je vést žáka k přiměřené fyzické, psychické i sociální samostatnosti, rozvíjet základy pro jeho další rozvoj a učení, zdravé sebevědomí, sebejistotu, základy pro schopnost jednat v duchu lidských a estetických hodnot a vést žáka k otevřené komunikaci a spolupráci.

Specifické výchovné cíle školní družiny při ZŠ Litomyšl, Zámecká 496

- Rozvoj osobnosti každého žáka s ohledem na jeho nadání, potřeby, zájmy a schopnosti.
- Motivace k dobrovolnému přijetí činnosti.
- Iniciativa žáků, nápaditost, kreativita a samostatnost, možnost spoluúčasti na volbě, tvorbě i hodnocení programu.
- Hodnocení snahy a výsledků činnosti žáka s ohledem na jeho možnosti a předpoklady.
- Regenerace duševních i fyzických sil, respektování individuálních zájmů a potřeb žáků.
- Rozvoj pohybových schopností a zdokonalení pohybových dovedností
- zařazování nových podnětů, které žáka obohacují.
- Schopnost využívat získané poznatky a dovednosti v praxi při řešení problémů.
- Podpora pozitivní představy o sobě i druhých, schopnost projevit empatii.
- Rozvoj schopností používat otevřenou komunikaci a spolupráci.
- Citlivé vnímání prostředí i přírody.
- Podpora schopnosti chránit si své fyzické i duševní zdraví.

Překážky v uskutečňování vytčených cílů

- Časová rozdílnost nástupu žáků do ŠD po vyučování.
- Žáci různých ročníků v jednotlivých odděleních.
- Kroužky zájmové činnosti.
- Spojování oddělení.

- Střídání přítomnosti žáků během jednotlivých činností.
- Odchody žáků domů a osobní předávání žáků rodičům.
- Časový prostor pro jednotlivé činnosti.
- Zapomnětlivost žáků – hledání částí oděvů, pomůcek apod.

(ŠVP 2021 – aktualizace 9.2023, Základní škola Litomyšl, Zámecká, 2023, online.)

3.4.6 Rozvoj klíčových kompetencí

- **Kompetence k učení** – Žák se učí s chutí, práci dokončuje, vybírá si vhodné způsoby k učení, reálně zhodnotí výsledky, pracuje samostatně – experimentuje a získané poznatky využívá v praxi.
- **Kompetence k řešení problémů** – Žák si všímá, co se děje, hledá problémy a chce je řešit (hledá různé způsoby řešení). Žák si dokáže svůj postup zdůvodnit, uvědomuje si zodpovědnost za své rozhodnutí.
- **Kompetence komunikativní** – Žák zdokonaluje schopnost formulovat své myšlenky, komunikuje se všemi přiměřeným způsobem, dokáže vyjadřovat své postoje. Žák využívá různé informační zdroje.
- **Kompetence sociální a personální** – Žák se učí plánovat, dokáže odhadnout rizika svých nápadů, samostatně rozhoduje o svých činnostech, odpovídá za svoji činnost, projevuje citlivost, empatii, rozpoznává vhodné a nevhodné chování, podílí se na příznivé atmosféře ve skupině, dokáže se prosadit i podřít, je schopen respektovat druhého, vytváří si představu o sobě samém, ovládá své jednání.
- **Kompetence občanské** – Žák si uvědomuje svá práva i povinnosti, vnímá nespravedlnost, agresivitu, šikanu (dovede ji rozpoznat), dbá na své zdraví, uznává národní i cizí hodnoty, respektuje a chrání tradice, projevuje pozitivní postoj k životnímu prostředí.

(ŠVP 2021 – aktualizace 9.2023, Základní škola Litomyšl, Zámecká, 2023, online.)

3.4.7 Formy výchovně vzdělávací činnosti

- Činnosti pravidelné:
  - Týdenní skladba zaměstnání a zájmové kroužky.
- Činnosti příležitostné:
  - Akce ŠD pro více oddělení (soutěže, kino, divadla, muzeum, karneval, besedy apod.)
- Spontánní činnosti:
  - Volné hry, ranní družina, spontánní pohyb venku, průběžné činnosti – rozhovory apod.

Člověk a společnost

Vzdělávací obsah:

- Dodržování základních společenských návyků ve styku s dospělými i s dětmi.
- Adaptace na prostředí školy, začlenění do třídy mezi své vrstevníky, respektování jejich rozdílných vlastností a schopností
- Pochopení své role ve společnosti (rodina, třída...)
- Utvoření základní představy o tom, co je dobře a co špatně (desatero pro děti), odmítání společensky nežádoucího chování.
- Úcta k práci dospělých i dětí, respektování pravidel her, vhodné zacházení s hračkami.
- Podíl na vytváření vkusného a estetického prostředí.
- Podíl na přípravě společenských akcí, soutěží a kulturního programu.
- Poznávání mezilidských vztahů.
- Získávání elementárních poznatků o místě, kde dítě žije, o ČR a její kultuře.
- Zachycování skutečností ze svého okolí a vyjadřování představ pomocí výtvarných dovedností a technik

Výstupy:

Žák:

- Dodržuje základní společenská pravidla.
- Orientuje se ve škole, školní družině a jejím okolí.
- Chápe své postavení ve společnosti.

- Dodržuje školní řád a vnitřní řád školní družiny.
- Dodržuje desatero, odmítá negativní projevy chování (šikana, xenofobie, ...)
- Aktivně spolupracuje při všech činnostech.
- Chápe nebezpečí současné společnosti (drogy, pedofilie, ...)
- Poradí si v krizových situacích (autonehoda, zranění, ...)
- Orientuje se v místě bydliště, v okolí školy a v prostorách školy.

Rizika:

- Vzrůstající dětská kriminalita, záškoláctví, vliv party.
- Drogová problematika, gamblerství.
- Nevhodné působení rodiny a společnosti.

Desatero pro žáky

1. Po příchodu pozdrav.
2. Chceš-li něco, popros.
3. Dostaneš-li, poděkuj.
4. Sám nikam neodcházej.
5. Neubližuj.
6. Nenič.
7. Nelži.
8. Při odchodu se rozluč.
9. Každá věc má své místo. Uklízej!
10. Nedělej jiným to, co nechceš, aby ostatní dělali tobě.

Člověk a zdraví

Vzdělávací obsah:

- Získávání nových poznatků o svém těle a jeho zdraví.
- Seznámení se základy první pomoci.
- Předcházení nemocem a úrazům.
- Vytváření zdravých životních návyků a postojů.
- Rozvoj pohybových dovedností.
- Zlepšování tělesné zdatnosti, pohybové a zdravotní kultury.
- Druhy sportů, historie sportu.

Výstupy:**Žák:**

- Chápe nutnost střídání činnosti a odpočinku.
- Vnímá nebezpečí nakažlivých chorob.
- Pojmenuje části svého těla a důležité orgány.
- Dodržuje hygienické zásady při všech činnostech.
- Dodržuje pravidla běžných sportovních her.
- Seznamuje se s bezpečností při cvičení na nářadí.
- Rozlišuje druhy sportu.
- Aktivně se zúčastňuje všech sportovních her.
- Posoudí vhodnost oblečení při všech činnostech.
- Poskytne základní první pomoc.
- Přivolá pomoc při úrazu.

Rizika:

- Nekázeň a pohyb na nevhodných místech.
- Nepřiměřené činnosti, náročné vzhledem k věku a schopnostem dětí.
- Potřeby a pomůcky nevyhovující bezpečnostním požadavkům.
- Nevhodné oblečení a obutí.“

(ŠVP 2021 – aktualizace 9.2023, příloha B., Základní škola Litomyšl, Zámecká, 2023, online.)

V rámci efektivní práce se osvědčilo, že jednotlivá oddělení školní družiny jsou rozdělena podle věku žáků a ročníků třídy. S tím souvisí také to, že každé oddělení školní družiny končí v jiný čas, a tak mají vychovatelky na rekreační a zájmovou činnost různou časovou dotaci. Pokud chce například oddělení školní družiny s žáky třetích tříd navštívit nějakou organizaci, či mít mimořádnou aktivitu, která bude zabírat více času, prodlouží si svůj čas na odpolední vycházku a zavčas o tom informuje zákonné zástupce dětí. Pak může školní družina v rámci výchovně vzdělávací činnosti v souvislosti se zdravím člověka navštívit například Integrovaný záchranný systém.

Kde se žáci dozví mnoho užitečných informací o rizikových jevech, o tom, jak jim předcházet, ale také o práci jednotlivých složek systému. Také si mohou různé věci vyzkoušet na vlastní kůži. Při prodlouženém pobytu venku se také neskýtává možnost využití dopravního hřiště v Litomyšli, kde žáci mohou zužitkovat nabyté informace z návštěvy městské policejní stanice v Litomyšli.

Pokud vychovatelka školní družiny shledá během svých činností jakýkoliv problém, který by byl potřeba řešit jak s rodiči, tak s odborníky, je ve škole k dispozici ŠPP či metodik prevence, kteří díky svým kompetencím mohou žákovi a rodině pomoci nastalou situaci vyřešit.

Pokud se však vychovatelka školní družiny rozhodne problém nejdříve řešit sama, může ji být nápomocná Metodika: Co dělat když...

3.5 Tematický plán školní družiny

Tematický plán školní družiny na ZŠ Litomyšl, Zámecká je tento školní rok zaměřen na putování a cestování. Celý název tematického celoročního plánu je Cesta za pokladem. Celoroční plán je rozdělen na deset měsíců. Každý měsíc má své téma a je jasně stanoveno, co je cílem daného měsíce. Také se v něm objevují konkrétní aktivity. Každý měsíc sbírá každé oddělení školní družiny klíč. Klíč dostanou žáci po splnění určitých aktivit, které na sebe navazují. Navazují také vždy na téma daného měsíce. Aktivity jsou vybrané na podporu spolupráce žáků mezi sebou, ale také mezi odděleními školní družiny. Zároveň se ale nezapomíná i na individuální růst jedinců.

V červnu budou mít všechna oddělení školní družiny všech deset klíčů, což znamená, že se dostanou až k truhle s pokladem a budou ji moci konečně odemknout. Tematický plán je pro všechna oddělení stejný, ale aktivity si plní každé oddělení samo, popřípadě po předchozí společné domluvě se konají některé aktivity společně.

Jednotlivé měsíce v tematickém plánu školní družiny jsou psány autenticky, podle toho, v jaké období se zrovna se žáky školní družiny nacházíme. Proto je v následujícím rozdělení použit jak minulý, tak přítomný i budoucí čas aktivit.

Září: Příprava na pevnině.

Jelikož je září první školní měsíc, pořádají se zejména seznamovací aktivity a soutěže, ve kterých dochází k seznamování žáků navzájem, také probíhá seznámení se s paní vychovatelkou, s pravidly a chodem školy, zejména i družiny. Každé oddělení vytváří svá pravidla, vymýšlí si název, pokřik a vytvoří vlajku.

Během měsíce září probíhají činnosti navázané na prázdniny, žáci si sdělují zážitky a poté s nimi dále pracují. V rámci estetické činnosti jednotlivé zážitky ztvárňují malbou. Za splněné aktivity jako je například výroba vlajky, pokřiku a pravidel každé oddělení získává první klíč k pokladu.

Během září probíhají prezentace a akce školy, jako je například den otevřených dveří, či Férový piknik v Klášterních zahradách nebo zapojení se do týdnu mobility.

Říjen: Vyplováme směr přírodovědné ostrovy.

V říjnu je hlavním tématem podzim. Jednotlivá oddělení školní družiny se věnují vyprávění o přírodě – nejen o rostlinách a živočiších, ale také i o podnebí. Tvoří z přírodních materiálů, malují zvířata a rostliny a učí se je rozpoznávat. V rámci zájmové činnosti (konkrétně tedy činnosti pracovní) vytváří žáci například koláže z přírodnin, které posbírají v rámci přírodovědné činnosti, při níž mají přírodovědnou a naučnou vycházku spojenou s kvízy o rostlinách a zvířatech. V rámci společenskovední činnosti se školní družiny se žáci v letošním školním roce zúčastnili 150. výročí budovy školy. Po splnění všech aktivit za měsíc říjen dostalo každé oddělení svůj klíč od pokladu.

Listopad: Přesouváme se na ostrov dopravy.

Měsíc listopad je zaměřený na bezpečnost při cestě do školy, na vnímání silničního provozu a na naučení se dopravních značek. V rámci činnosti tělovýchovné a sportovní se oddělení školní družiny zaměřují na hry na rychlost, obratnost a zručnost. Mohou to být například aktivity jako jsou opičí dráha nebo hry se švihadlem a obručemi. V rámci pracovní technické činnosti se skládají dopravní prostředky z papíru (například lodě nebo parník) či se vytváří dopravní značky z papíru. Znalost dopravních značek využívá školní družina v praxi pravidelně, a to na dopravním hřišti v Litomyšli, kde si žáci mohou půjčit školní koloběžky a naučit se tak značky poznávat a používat. Během listopadu navštívila školní družina i stanici městské Policie v Litomyšli, kde proběhla beseda na téma bezpečnost. Bezpečnost jak cestou do školy, tak ze školy, ale také jak se cítit ve škole i doma bezpečně. V rámci celodružinových akcí v listopadu proběhlo i společné pouštění draků a lampionový průvod, který je symbolickým uspáváním broučků. Ve škole proběhl speciál pro budoucí prvňáčky, a školní družina se podílela na jeho organizaci a přípravě. Další klíč k pokladu žáci získali za skvělou spolupráci během všech zmíněných listopadových aktivit.

Prosinec: Další cíl naší plavby – Vánoční ostrovy.

V prosinci žáky školní družiny každoročně navštíví čert, Mikuláš a anděl. Aby ale byli připraveni na jejich návštěvu v rámci estetických činností, učili se žáci básničky. V hudebních činnostech se naučili jak tradiční vánoční koledy, tak i nové vánoční písně. Dále v pracovních-technických činnostech žáci zhmotnili svá přání k Vánocům, a ta si poté odnesli domů za okna. Každé oddělení školní družiny mělo i své vánoční posezení spojené s vánoční besídkou a vzájemným nadělováním dárků. Pod hlavním stromečkem družiny mělo každé oddělení nové hračky. Poté si žáci vyměňovali dárky mezi sebou podle toho, koho si před vánoční besídkou vylosovali z obálky. Během aktivit spojené s přípravou na vyučování se žáci seznámili s našimi tradicemi, ale i s průběhem Vánoc v jiných zemích. I za měsíc prosinec žáci dostali další klíč k pokladu.

Leden: Směr na ostrov sportu.

Jelikož v lednu, je v posádka družin v půlce své plavby, bylo potřeba trénovat fyzickou přípravu k úspěšnému nalezení pokladu. První tématem v lednu byli Tři králové. Někteří žáci školní družiny se také účastnili sbírky a chodili i ve svém volném čase pomáhat místní charitě s Tříkrálovou sbírkou. Během ledna se konaly v rámci sportovních činností různé soutěže, sportovní disciplíny, ale i taneční soutěže. Žáci se také seznámili s míčovými hry, jako je kapitánská vybíjená či házená nebo také basketbal. Také družiny navštívily i zimní stadion, kam se vydali bruslit. Po splnění těchto činností žáci získali další klíč od pokladu.

Únor: Naše posádka míří na karnevalové ostrovy.

Většina oddělení školní družiny v měsíci únoru realizovala karneval. V rámci estetických činností si žáci ve školních družinách malovali masky, či vytvářeli klauny. Také se ale zapojili do akcí spojených s masopustem, a to například masopustní odpoledne v rámci rekreační činnosti či pečení koblih v rámci kroužků školní družiny. V měsíci únoru se ve školní družině slaví také svatý Valentýn. Oddělení školní družiny to pojala různě, někdo se zapojil i do výzev ŠPP v rozdávání papírových srdíček se vzkazy. Někdo vyráběl strom přátelství a jiní zase dělali valentýnská přání pro rodiny. Během měsíce února oddělení školních družin získala již šestý klíč od pokladu.

Březen: Náš cíl – Pohádkové ostrovy.

Jelikož je březen měsíc knihy, i školní družiny se do toho programu zapojily. Některá oddělení četla různé podoby pohádek, která oddělení se více věnovala četbě z edice pohádek od Disney.

Další oddělení si zase vybralo jednu pohádku, kterou se nějaký čas zabývalo. Během pracovních technické činnosti školní družiny si žáci vyrobili společného draka s několika hlavami, který zdobí nástěnku doteď. Dne 20. března je i první jarní den, a tak žáci vyráběli ve svých družinách i jarní květiny a koláže z květin do tvaru klíče a zámku, aby společně otevřeli cestu k jaru. Na měsíc březen spadaly i jarní prázdniny, a tak se konala v rámci školní družiny i prázdninová školní družina na téma: Březen, za kamna nevlezeme. Během prázdninové školní družiny žáci navštívili zimní stadion, plavecký krytý bazén, farmu s domácími zvířaty a TobogaJump arénu s virtuální realitou v Hradci Králové. Ta oddělení, která nestihla kvůli vyčerpání školní tělocvičny karneval, si uspořádala školní karneval v březnu, ale na ledě. Letos vychází i začátek Velikonoc na měsíc březen, a tak se v rámci estetických činností věnovali žáci tradicím, malbě kraslic či velikonoční výzdobě. I za měsíc březen žáci získali patřičný klíč od pokladu.

Duben: Zdravotní ostrovy.

V tematickém plánu školní družiny se zdravotní ostrovy věnují různým onemocněním, nachlazením a prevenci. S tím musím jen souhlasit, protože je tomu i tak ve školních družinách, kdy žáci si předávají jedno onemocnění za druhým. Proto je včasná prevence nachlazení zajisté na místě. V rámci činností spojených s přípravou na vyučování se žáci věnují první pomoci, řeší, jak si poradit v daných situacích, jak předcházet onemocnění. Zjišťují, co je zdravá výživa a zdravý životní styl. Také svoji pozornost zaměří na různé úrazy, jak je ošetřit, popřípadě jaké jsou následky zranění, když se nebude včas řešit. Dále se žáci budou zapojovat i do akcí spojených s Dnem Země, a to konkrétně v činnostech spojených s Uklid'me Česko. Konec dubna je také spojen s pálením čarodějnic. V rámci celodružinové akce se opékají buřty v kostýmech čarodějnic a čarodějů. Čarodějnic, kterou žáci ponosou na upálení, aby zahnali zlo, si vyrobí v rámci pracovních-technických činností. Po pálení čarodějnic bude následovat spaní ve škole. I za měsíc duben žáci dostanou klíč od pokladu.

Květen: Ostrov dramatiky, hudby a tanců.

Měsíc květen bude zaměřen na rozvoj improvizace, cítění hudby a na individuálním přístupu k životu a ke svému tělu. V rámci sportovních činností se budou školní družiny věnovat lepší koordinaci těla a rovnováhy. Na měsíc květen spadá i Den matek, kdy žáci vyrábí různá přání, či nacvičují představení. Besedují také na téma divadla, hudby, tance, hudební nástroje a žánry. Vymýšlí také hudební kvízy a básně na Den matek. V měsíci květnu získávají družiny předposlední klíč k truhle od pokladu.

Červen: Konečně k cíli...

Na měsíc červen je připravena olympiáda školní družiny. V závěru olympiády získá každé oddělení svou truhlu s pokladem. Tu otevřou po odevzdání všech deseti klíčů, které jim budou vyměněny za kouzelný číselný kód, díky němuž poté otevřou truhlu. V červnu bude probíhat i rozloučení se školní družinou a rozloučení se s žáky devátých tříd. Také se ale bude věnovat náležitá část programu prevenci slušného a bezpečného chování o letních prázdninách. Během června se konají oslavy spojené s Dnem dětí a také s významnou osobností Litomyšle, a to konkrétně s Bedřichem Smetanou. Oslavy jsou spojené s výročím 200 let od jeho narození. Akce odstartují v Litomyšli již před hlavními prázdninami, a tak budou moci školní družiny navštívit různé akce spojené s tímto výročím.

3.6 Prevence v praxi a realizovaný projekt ve třídě

Prevenci se věnuje a definuje ji ve své publikaci Primární prevence rizikového chování ve školství Michal Miovský. V knize se společně s kolektivem autorů zaměřují nejenom na legislativní části prevence, jako je organizační rámec školské prevence, ale také se zde věnují preventivním vzdělávacím a výukovým materiálům zaměřeným právě na primární prevenci.

To, jaké jsou příčiny rizikového nebo delikventního chování, uvádí ve své knize: Mládež a delikvence, Oldřich Matoušek a Andrea Matoušková. Věnují se tomu, jaké má delikvence podoby v současné společnosti a jak velký může být jejich rozsah a dopad na životy jedinců a jejich okolí. Popisují metody řešení různých druhů rizikového chování a následnou reedukaci žáků. V knize popisují jak klasické tradiční metody, tak se zaměřují i alternativní metody řešení.

Jeden z alternativnějších a individuálnějších přístupů měly i lektorky, které přišly realizovat preventivní program na Základní školu do Litomyšle.

V letošním školní roce byl realizován speciální preventivní program ve třetím ročníku Základní školy Litomyšl Zámecká, Program byl vybrán ze souborů projektů Cesta z cesty. Tento preventivní program se zaměřuje na selektivní primární prevenci, kterou realizuje Krajské centrum primární prevence Pardubického kraje při PPP a SPC Ústí nad Orlicí.

Ve třetím ročníku byl realizován projekt s názvem Stonožka, který je podpůrným projektem na vztahy v kolektivu.

„Selektivní primární prevence je určena pro skupiny, u kterých jsou ve zvýšené míře přítomny rizikové faktory jako podklad pro vznik rizikového chování. Cílem programů je zamezení nebo minimalizace dopadů rizikového chování.“

(PPP, Ústí nad Orlicí, 2023, online.)

Krajské centrum primární prevence realizuje své programy ve školách, nebo v prostorách PPP Ústí nad Orlicí. Tento konkrétně realizovaný program Stonožka obsahoval aktivity zejména takové, kdy žáci seděli v kruhu anebo pracovali ve skupinách dle rozdělení pracovníků PPP.

Konkrétní realizované aktivity:

Reportér – Co mi dělá radost.

Žáci měli od svého souseda sedícího vedle nich zjistit kdo, nebo co jim dělá radost. Mohla to být osoba, nebo nějaká aktivita, nebo i například nějaká situace.

Obrazce z barvených víček ve skupinách.

Žáci byli rozděleni do skupin podle ročního období a do nich se poté měli přemístit. Rozdělení do skupin bylo tedy náhodné a žáci museli pracovat s faktem, že jsou ve skupině s někým, s kým ještě nepracovali.

Do skupiny dostali náhodné barvy a náhodný počet barevných víček, ze kterého měli postavit nějaký obrazec. Každý ze skupiny se měl zapojit. Po dokončení obrazců si žáci sedli zpět na židle do kruhu. Každý zvlášť pověděl a představil obrazec, ale měl zhodnotit a říci, jak se na něm podílel on sám. Zajímavé bylo pozorovat to, že některým vadilo, že jiní jim rozdávají práci a sami poté nedělají nic. V některých skupinách pak zase bylo moc vedoucích jedinců, kteří chtěli prosadit vždy svůj návrh.

Poslední aktivitou byla hra za paklíče.

Žáci seděli v kruhu na židlích, jeden žák stál uprostřed a v kruhu bylo o jednu židli méně. Paklíč měl za úkol chodit dokola kruhu a vybrat si jednu osobu, která půjde s ním. Vybraná osoba se chytí s paklíčem za ruku a budou tvořit hada. Daná osoba si zase vybere další, a tak to pokračuje, dokud se paklíč nerozhodne upustit klíče na zem. To je znamení pro všechny z vnitřního kruhu, ti, kteří tvořili hada, našli místo na sezení. Kdo si své místo nenajde, je novým paklíčem. Takto se to opakovalo několik kol. Vždy si daný žák vybíral k sobě nejbližšího kamaráda či kamarádku. Po několikátém kole však chtěli být všichni žáci paklíčem, aby si mohli vybírat, a tak schválně zůstávali bez míst. Proto do děje hry zasála pracovnice PPP a řekla paklíči, ať klíče nepouští do té doby, než budou v hadu úplně celá třída. Principem této hry totiž bylo, že i to, když s někým nejsem já ten nejlepší kamarád, tak někdo ano, a bylo potřeba zjistit, že všichni ve třídě mají někoho, o kterého se mohou opřít a ví, že tu je s nimi. Zároveň šlo také o to, že jsou jedna třída, která musí táhnout za jeden provaz, který tvoří oni sami. A i když se někdo cítí být vyloučen, že i on patří do kolektivu třídy, a nesmí se to bát říci, protože i on je součástí daného provazu, za který v třídě táhnou.

4 Zkoumání zaměřené na problematiku realizace prevence rizikového chování v rámci školní družiny na Základní škole Litomyšl, Zámecká

Výzkum probíhal formou individuálních rozhovorů. Rozhovory probíhaly v období únor 2024–duben 2024. Všechny rozhovory byly vedeny individuálně, žádný z nich nebyl veden v tandemu. Rozhovory byly se souhlasem respondentů nahrávány na diktafon. Rozhovory probíhaly v odlišném časovém horizontu, jelikož respondenti měli odlišné časové možnosti. Většina rozhovorů však trvala přibližně 20 minut.

Kategorizace otázek a přístupu k empirické části byla inspirována podobně zpracovaným výzkumem studentkou Michaelou Klimešovou. (Klimešová 2018)
Téma výzkumu se zabývá jinou oblastí a otázky byly připraveny cíleně na toto téma.

4.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, zda a jaká konkrétní prevence se dá realizovat v praxi. Nápomocny při průběhu prevence v praxi mohou být dostupné dokumenty školy. Dalším cílem rozhovorů tedy bylo, zda je respondenti využívají. Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjištění, zda stávající prevence je na takové úrovni, jakou by respondenti uznali za vhodnou a dostačující. Zda dotazující respondenti, jsou dosti informováni a proškoleni o práci s rizikovými jevy, které se v současné společnosti vyskytují a zda s nimi dokáží pracovat.

4.2 Výzkumná skupina

Během výzkumného šetření byly položeny identifikační otázky, ve kterých jsem se respondentů ptala, jaké je jejich vzdělání/kvalifikace/aprobace, jaká je jejich pracovní dráha a jak dlouhá je jejich praxe ve školství. Dále mě zajímalo, jakými pozicemi si ve školství již prošli a na jaké pozici pracují nyní. Jaký ročník žáků nyní vedou a kolik žáků mají ve třídě. Popřípadě tyto otázky vyplynuly z probíhajícího rozhovoru s daným respondentem.

V následující tabulce jsou znázorněny otázky týkající se prevence a tématu bakalářské práce.

4.3 Tabulka č. 1 otázky pro výzkumné šetření

Hlavní výzkumná otázka	Dílčí výzkumné otázky (DVO)	Indikátory	Tazatelské otázky (TO)
Jak probíhá prevence rizikového chování na Základní škole Litomyšl, Zámecká a jak se na prevenci podílí pedagogičtí pracovníci v souvislosti s jejich pozicemi.	DVO I. Jaké jsou Vaše zkušenosti s výskytem rizikového chování a s realizací primární prevence?	Asociace k pojmům rizikové jevy a primární prevence.	TO 1. Co si představíte pod pojmy rizikové jevy a primární prevence?
		Vlastní zkušenosti s rizikovým chováním.	TO 2. S jakou formou rizikového chování máte již zkušenosti?
		Nejfrekventovanější rizikové chování.	TO 3. Které formy rizikového chování vidíte v dnešní společnosti jako nejčastější nebo nejfrekventovanější?
		Vlastní zkušenosti s primární prevencí.	TO 4. S jakými formami primární prevence máte již zkušenosti?

		Zjištění výskytu či projevu rizikového chování.	TO 5. Máte nastavené nějaké cesty/procesy, jak se dozvídat od dětí o jednotlivých projevech rizikového chování?
DVO II. Jaké organizační formy primární prevence vidíte jako efektivní a jak spolupracujete se školním poradenským pracovištěm a dalšími organizacemi realizující prevenci?		Efektivita při prevenci.	TO 6. Které formy prevence rizikového chování vnímáte jako nejefektivnější?
		Realizace prevence.	TO 7. Co konkrétně za prevenci realizujete?
		Nástroje prevence.	To 8. Jaké nástroje prevence využíváte při výkonu své práce v souvislosti s Vaší pozicí?
		Prevence v rámci školy.	TO 9. Jak vnímáte práci poradenského pracoviště?
		Využití poradenského pracoviště.	TO 10. V jakém konkrétním případě Vám

			poradenské pracoviště pomohlo, popřípadě v čem Vám dlouhodobě pomáhá?
DVO III. Jaké máte zkušenosti s realizací metodiky: Co dělat když?	Legislativa v praxi.	TO 11. Dá se v praxi vycházet nejen z RVP a ŠVP, ale také z minimálního preventivního programu školy, či Metodiky školy, a zařadit tak do chodu družiny/výuky preventivní programy, či různé návštěvy organizací spojené s prevencí?	
	Metodika: Co dělat, když v praxi.	TO 12. Jak konkrétně můžete využít Metodiku: Co dělat, když v praxi?	
	Změny projevů v rizikovém chování.	TO 13. Vidíte za posledních 5 let nějaké trendy/změny v projevech rizikového chování?	
	Materiály a podklady pro prevenci.	TO 14. Využíváte v praxi online dostupné materiály pro prevenci, nebo si vytváříte své?	

		Spolupráce s externími poskytovateli prevence rizikového chování.	TO 15. S kterými externími poskytovateli primární prevence může Základní škola Litomyšl, Zámecká, spolupracovat?
		Využití a navázání programů v praxi.	TO 16. Můžete ve družině či ve výuce navázat na jednotlivé programy prevence?

Tabulka č. 1 – Otázky pro výzkumné šetření.

4.4 Zvolený druh výzkumu a použitá metoda

Použitá metoda v bakalářské práci je metodou kvantitativního dotazníku a rozhovoru s pedagogickými pracovníky na základní škole v Litomyšli. Hlavní výzkumnou otázkou bylo: „Jak probíhá prevence rizikového chování na Základní škole Litomyšl, Zámecká a jak se na prevenci podílí pedagogičtí pracovníci v souvislosti s jejich pozicemi?“ Na tuto hlavní výzkumnou otázku navazovaly tři dílčí výzkumné otázky. První dílčí výzkumná otázka zněla: „Jaké jsou Vaše zkušenosti s výskytem rizikového chování a s realizací primární prevence?“ Druhou dílčí otázkou bylo: „Jaké organizační formy primární prevence vidíte jako efektivní a jak spolupracujete se školním poradenským pracovištěm a dalšími organizacemi realizující prevenci? Třetí dílčí otázka směřovala na legislativu ve školství. Konkrétně na danou Metodiku školy. Třetí dílčí otázka tedy zněla: „Jaké máte zkušenosti s realizací Metodiky: Co dělat když...?“ Celkem bylo použito 16 tazatelských otázek, na které respondenti během individuálních rozhovorů odpovídali.

4.5 Výzkumný vzorek

Na otázky v dotazníku během rozhovoru odpovídaly 4 vychovatelky školní družiny a ředitel školy, který je zároveň také metodikem prevence. Praxe ve školství i věk respondentů je odlišný, v některých otázkách bylo vidět, že někteří respondenti mají velkou škálu zkušeností a mohou se rozprávět a sdílet mnoho zážitků. Jelikož respondentky pocházejí z Litomyše, jejich studium probíhalo také v Litomyšli. Dvě respondentky vystudovaly nejen střední pedagogickou školu v Litomyšli, ale ve studiu pokračovaly na zdejší vyšší odborné škole. Dvě respondentky, které studovaly střední pedagogickou školu ještě za tamějších propozic, nemusely jít na vyšší odbornou školu, jelikož jejich pedagogické studium mělo několik akreditací a mohly tak pracovat na několika pozicích v pedagogické sféře pouze se střední pedagogickou školou zakončenou maturitní zkouškou. Respondent číslo pět, metodik prevence, a zároveň ředitel školy, vystudoval pedagogickou fakultu se zaměřením na německý jazyk a občanskou výchovu. Aby mohl dělat i metodika prevence, má za sebou kurz a školení pro metodiky prevence.

Od respondentů byl také zjišťován počet žáků ve školní družině a to, jaký mají nyní ročník žáků. Souvisí to totiž s aplikováním vhodné prevence. Dvě respondentky mají ve školní družině 24 nebo 25 žáků, další dvě respondentky zase 27 a 28 žáků. Počty se liší kapacitou třídy, ve které se školní družina nachází.

4.6 Tabulka č. 2. přehled respondentů

Jméno	Pozice	Věk	Vzdělání	Ročník třídy	Počet dětí ve třídě.	Praxe
Respondentka č.1	Vychovatelka ŠD.	22 let	Vyšší odborné zaměření na speciální pedagogiku.	1.ročník	24 dětí	1 rok
Respondentka č.2	Zástupkyně hlavní vychovatelky.	42 let	Střední s maturitou. VOŠP a SPgŠ Litomyšl – všeobecný	2. ročník	27 dětí	14 let

			obor.			
Respondentka č. 3	Hlavní vychovatelka ŠD.	32 let	Vyšší odborné zaměření na speciální pedagogiku.	1. ročník	25 dětí	6 let
Respondentka č. 4	Vychovatelka ŠD.	44 let	Střední s maturitou. VOŠP a SPgŠ Litomyšl – všeobecný obor.	2. ročník	28 dětí	8 let
Respondent č. 5	Ředitel školy, metodik prevence.	42 let	Pedagogická fakulta	Německý jazyk a občanská výchova. Vzdělání pro metodiky prevence	x	15 let

Tabulka č. 2 – Přehled respondentů.

4.7 Průběh vlastního výzkumného šetření

Realizace a průběh vlastního výzkumného šetření ze začátku neprobíhal dle mých představ. Všichni respondenti pracují ve školském prostředí, a i výzkumné šetření probíhalo v prostorách školy. Jenže v době výzkumu byla vysoká nemocnost nejen mezi dětmi, ale i mezi vychovatelkami, výzkum jsem tedy byla nucena dělat po částech. I přesto všechny rozhovory proběhly, a to v období únor 2024–duben 2024.

4.8 Interpretace zjištěných dat

Během 5 rozhovorů jsem zjistila několik informací, které u jednotlivých otázek budu porovnávat.

Text je rozdělen na 3 dílčí výzkumné otázky, ty jsou rozděleny tak, že ve dvou dílčích otázkách je 5 tazatelských otázek a v poslední dílčí otázce je tazatelských otázek 6. Dílčí otázka je vždy popsána a odpovědi respondentů na tazatelské otázky jsou následně porovnány.

Dílčí výzkumná otázka číslo I

DVO I.: „Jaké jsou Vaše zkušenosti s výskytem rizikového chování a s realizací primární prevence?“

V této dílčí otázce bylo 5 tazatelských otázek, které se zaměřovaly na asociace k pojmům rizikové jevy a primární prevence, vlastní zkušenosti respondentů s rizikovým chováním, co vnímají jako nejfrekventovanější rizikové chování v současné společnosti a dále také jaké mají vlastní zkušenosti s primární prevencí a jak zjišťují výskyty a projevy rizikového chování u jejich žáků.

Tazatelská otázka č. 1: *Co si představíte pod pojmy rizikové jevy a primární prevence?*

Respondentka číslo jedna odpověděla, že pod pojmem rizikových jevů si představí jevy, které se vymykají normě, pak se však pozastavila a dodala, co je v dnešní době vlastně ta norma. Uvedla tedy, že pod pojmem „rizikové jevy“ není běžné chování, na které jsme u dětí zvyklí, ale vždy se projeví prvky s určitými negativními sociálně patologickými faktory. Primární prevenci popsala jako to, co můžeme udělat my, aby se tyto jevy vůbec u dětí neobjevily. Podobně odpověděla i respondentka číslo 3. Oproti tomu se respondentky číslo 2 a 4 zaměřily na praxi a pojem rizikové chování popsaly přímo druhy rizikovým chováním. Uvedly, že mezi rizikové chování řadí například šikanu, kyberšikanu, agresi, a také samozřejmě záškoláctví, či nedodržování a opakované porušování dohodnutých pravidel. Primární prevenci hodnotí jako tu základní, co mohou udělat pro danou třídu, aby se u nich rizikové chování neobjevilo, či pozastavilo. Respondent číslo 5 se zaměřil na to, jaký dokument rizikové jevy definuje a uvedl, že přesnou definici nalezneme v metodickém doporučení od MŠMT. U primární prevence uvedl, kterou prevencí ve škole praktikují. Cíleně aplikují primární prevenci všeobecnou, která se zaměřuje preventivně napříč všem negativním sociálně patologickým jevům ve společnosti. To znamená, která je bez incidence daného kolektivu, a má předcházet jednotlivým projevům rizikového chování.

Všichni respondenti se tedy shodli v tom, že rizikové jevy se projevují nestandardním chováním, ať už běžného života dítěte, nebo uvedeným v metodikách MŠMT. Například tedy druhy šikany, záškoláctví, užívání návykových látek atd. Minimální prevenci popsali všichni respondenti shodně. Co mohou udělat, aby danému a nežádoucímu chování předešli. Například i časté opakování a argumentování nastavených pravidel či změna motivačních činností může být nápomocno ve změnách chování a tím i dopadu na vývoj u dětí.

Tazatelská otázka č. 2: *S jakou formou rizikového chování máte již zkušenosti?*

Respondentka číslo 2 uvedla, zajímavou myšlenku v tom, že se v současné době často zaměňuje diagnóza ADHD, pouze s potřebou nadměrné pohybové aktivity dítěte, kterou na sebe dítě často upozorňuje, aby „bylo viděno a slyšeno“. Tento jev můžeme pozorovat u dětí, kterým není dopřáno naslouchání ze strany dospělých, často přímo rodičů. Toto uvedla respondentka číslo 2. Respondentky číslo 1, 3 a 4 uvedly, že mají už bohužel i zkušenosti s násilím dětí, agresí, šikanou, ale i krádežemi. S krádeží mají zkušenost právě respondentky číslo 1 a 3. Nejvíce praktických zkušeností měl respondent číslo 5, který ze své pozice ředitele, řešil zmíněné problémy s agresí, šikanou, ale i problémy s návykovými látkami či poruchu příjmu potravy.

Pro dnešní dobu by respondenti řekli, že jsou typické různé formy agrese dítěte, které přesahují klasické normy chování vývoje dětské osobnosti. Velkou roli zde hraje právě benevolentní výchova rodičů, která je často bez nastavených pravidel, a to minimálně s pravidly slušného chování.

Tazatelská otázka č. 3: *Které formy rizikového chování vidíte v dnešní společnosti jako nejčastější nebo nejfrekventovanější?*

V návaznosti na předchozí otázku odpověděli respondenti, že právě tyto druhy rizikového chování, které zmínili, se jim zdají jako ty nejčastější. V posledních letech se agrese a šikana umocňuje tzv. kyberšikanou. Násilné chování na internetu. S tím souvisí i vulgarismy, které se často v dnešní době vnímají jako menší prohřešek, jelikož je i dospělí běžně používají. V návaznosti na vzorce chování od rodičů respondentka číslo 4 ještě uvedla, že u dětí vnímá i velmi posunuté hranice v sexuální oblasti.

I když často nemůže dítě ještě rozumět chování dospělých, kteří jim udávají společenskovochovnou normu, měl by díky nastaveným pravidlům společnosti (například školního kolektivu), vyhodnotit adekvátní jednání k druhým. Rizikové chování souvisejí také velmi s trendy doby. Nemůžeme očekávat, že se dnešní děti budou chovat, např. jako za doby našeho mládí, protože ony vyrůstají ve „své době“. Tomuto tématu se věnoval respondent číslo 5, který uvedl, že záleží na jednotlivém školním roce, a že každý rok řeší něco jiného. Jak respondenti uvedli, vždy se odvíjí vývoj dětí od zajetých rodinných vzorců, takže i takové kouření klasických cigaret se nyní již tolik neřeší. Aktuální je kouření elektronických cigaret a další druhy užívání návykových látek.

Tazatelská otázka č. 4: *S jakými formami primární prevence máte již zkušenosti?*

Jako základní pilíř, který využívají vychovatelky ve školní družině, jsou jasně stanovená pravidla a určené hranice pro žáky. Samozřejmostí by mělo být především dodržování stanovených pravidel. Tomuto tématu se nejvíce věnovaly respondentky číslo 1 a číslo 3, a to z toho důvodu, že mají v letošním školním roce žáky z prvních tříd. Při přechodu z mateřské školy na základní školu se žák musí poměrně rychle aklimatizovat na nové prostředí, nové žáky i pedagogy. Také ale právě na stanovená pravidla, které často souvisí s bezpečností. Ať už na vycházkách a akcích s družinou či stanovená pravidla jednotlivých tříd. Respondentka číslo 2 uvedla, že vnímá jako důležitou prevenci vzájemnou komunikaci s žáky, naslouchání jim, a věnování jim dostatek prostoru. Respondentka číslo 4 zmínila v této otázce i kooperaci vychovatelky školní družiny s třídní paní učitelkou. Zjištění dostatek informací o daném jedinci, popřípadě o situaci u nich v rodině. Do svých řízených aktivit často zahrnují spolupráci dětí mezi sebou, ale také napříč odděleními školní družiny a tím pádem i napříč ročníky. Respondent číslo 5 uvedl, že on sám má aktuální zkušenost se selektivní prevencí, která nedávno ve škole proběhla.

Tazatelská otázka č. 5: *Máte nastavené nějaké cesty/procesy, jak se dozvídat od dětí o jednotlivých projevech rizikového chování?*

Všichni respondenti se shodli v tom, že jako hlavní cestu pro zjištění informací mají ve třídě nastavení toku vzájemné a tím i efektivní komunikace. Nejzásadnější faktor zde hraje vzájemná důvěra. Díky tomu, že mají respondenti nastavenou důvěru mezi nimi a žáky, mohou se díky ní dozvídat i o věcech, které jsou pro žáky nepříjemné.

Otevřenou a vzájemnou komunikaci tedy vnímají jako nedílnou součástí jejich správnému chodu družiny/třídy. Respondent číslo 5, během rozhovoru uvedl, že nyní je na škole i nově dostupná online schránka důvěra. Žák s daným problémem si přes svůj mobilní telefon naskenuje QR kód, který je dostupný v prostorách školy a rázem se ocitne v online prostředí schránky důvěry. Tam napíše svůj problém, popřípadě problém, o kterém se dozvěděl. Do této online datové schránky mají přístup pouze metodici prevence. Od letošního roku jich má ZŠ Litomyšl, Zámecká, dva. Online schránka důvěry je anonymní, daný žák se nemusí nikam přihlašovat a ani podepisovat.

Shrnutí dílčí výzkumné otázky číslo I

Respondentky ze školní družiny identifikovaly agresivní chování mezi žáky jako nejčastější formu rizikového chování, s nímž se setkávají. Tento typ chování zahrnuje verbální i fyzické násilí, které může eskalovat až do šikany. Dále uváděly zkušenosti s užíváním návykových látek, zejména nikotinových produktů. Specificky se zmínily o klasických cigaretách, elektronických cigaretách a žvýkacím tabáku. Respondent číslo 5, metodik prevence, disponuje rozsáhlými zkušenostmi s celým spektrem rizikových jevů, od agresivního chování přes šikanu až po užívání návykových látek.

Metodik prevence zdůraznil nárůst případů rizikového chování mezi mladšími žáky, kteří nyní čelí stejným problémům, jaké byly dříve běžné na druhém stupni základní školy. Tento trend poukazuje na potřebu intenzivnější a specializovanější prevence již na prvním stupni.

Všichni respondenti uvedli, že se snaží realizovat primární prevenci, ale jejich možnosti a efektivita se liší. Metodik prevence má lepší podmínky pro okamžité a odborné zásahy, zatímco vychovatelky ve školní družině musí vážné případy řešit ve spolupráci s vedením školy. Klíčová preventivní opatření zahrnují stanovení jasných pravidel a důsledné dbání na jejich dodržování. Kládou důraz na individuální přístup k žákům a správně nastavenou, vzájemně respektující komunikaci.

Respondenti pečlivě sledují interakce mezi žáky a berou v úvahu i informace od žáků o chování jejich vrstevníků. Tato důvěrná a transparentní komunikace je zásadní pro včasné rozpoznání a řešení rizikových jevů. Respondenti si velmi váží nastavené důvěry mezi nimi a žáky, což je považováno za klíčový prvek účinné prevence.

Dílčí výzkumná otázka číslo II

DVO II: „*Jaké organizační formy primární prevence vidíte jako efektivní, a jak spolupracujete se školním poradenským pracovištěm a dalšími organizacemi realizující prevenci?*“

Na tuto dílčí otázku navázalo taktéž 5 tazatelských otázek. Jednalo se o efektivitu při prevenci, konkrétní realizace prevence, nástroje prevence a prevence v rámci školy. V souvislosti s prevencí ve škole byla zaměřená i jedna tazatelská otázka na využití poradenského pracoviště.

Tazatelská otázka č. 6: *Které formy prevence rizikového chování vnímáte jako nejefektivnější?*

Vychovatelky školní družiny uvedly, že většinou se věnují ve své práci cíleně všeobecné prevenci napříč okruhům. Metodik prevence však měl zkušenost i se selektivní a indikovanou prevencí. Respondentka číslo 2 uvedla, že vidí efektivitu v tom, když mají žáci ve svých třídách vyvěšená pravidla, na která si společně stanovila, popřípadě si je společně opakují. Opakují si je při příležitosti, když nastane nějaká problémová situace a s žáky ji společně v návaznosti na pravidla vyřeší. Respondentka číslo 1 zmínila, že vnímá deficit při dodržování pravidel ve výuce. Je pak obtížnější po skončení výuky hned po žácích chtít, aby vnímali paní vychovatelku a mohla s nimi pracovat na připravené činnosti. Ale kvituje to, že mohou mít vyvěšená pravidla ve třídě a v průběhu dne s nimi pracovat. Respondentka číslo 4 zase uvedla, že pociťuje výhodu v tom, že jako jediná má družinu oddělenou od třídy. Má samostatné dvě místnosti, které využívá pouze ona se svou družinou, žáci tak alespoň trochu změni prostředí. Díky změně prostředí pak mají žáci prostor na pomyslné oddělení si pobytu ve škole a ve školní družině, to pak přispívá k většímu zájmu na odpočinkové aktivity.

Respondentka číslo 3 uvedla, že jako nejefektivnější formu prevence považuje to, že ona sama se snaží jít žákům příkladem a chovat se tak, jak je v daných situacích požadováno.

Respondentka číslo 1 řekla, že v případě, když si ona nevystačí s aplikováním všeobecné prevence, nestydí se požádat o pomoc zkušené kolegy. Ať už se jedná o školní poradenské pracoviště či o metodika prevence.

Jako nejefektivnější prevenci všichni respondenti vnímají všeobecnou primární prevenci, pokud však ta nestačí, je potřeba vždy včas začít s indikovanou a popřípadě i selektivní prevencí.

Tazatelská otázka č. 7: *Co konkrétně za prevenci realizujete?*

V rámci řízených činností se respondentky ze školní družiny snaží zařadit aktivity na rozvoj spolupráce, tolerance a respektu mezi žáky, a zařazují tedy do činností spolupráci žáků ve skupinách. A to zejména z toho důvodu, aby předešly různým formám agrese či násilí a nenávisti mezi žáky. Respondentka číslo 2 uvedla, že aplikuje do chodu školní družiny modelové situace určitých druhů rizikového chování, a to pak s žáky rozebírají a komentují, co se dělo špatně a jak by se zachovali oni.

Respondentka číslo 2 zase uvedla, že s žáky provádí několik rozhovorů na dané rizikové chování. Také když při vycházce se školní družinou narazí například na venkovním hřišti na nevhodné chování, snaží se žákům vysvětlit, co zde bylo špatně a společně s žáky pak přicházejí na to, jak by se v dané situaci měli chovat lépe. Respondentka číslo 1 se zaměřuje spíše hlavně na vizualizaci, a tak sbírá dostupné materiály na internetu o prevenci a z nich si pak vytváří vhodné pomůcky pro realizaci dané prevence, pro její žáky.

I když dbají i na rozvoj individuálních osobností a žákům se věnují i jednotlivě. I když věnování se každému žáku jednotlivě je velmi časově náročné, nevynechávají to. Vnímají to totiž jako velmi důležitou činnost. Vnímání rozvoje jednotlivých žáků totiž může předejít rizikovým jevům, či včasnému podchycení nějakého problému, který by mohl nastat. V každém případě jsem se i během rozhovoru dozvěděla, že by respondentky ze školní družiny uvítaly i nějaké preventivní programy či workshopy se zaměřením pouze pro školní družiny.

Tazatelská otázka č. 8: *Jaké nástroje prevence využíváte při výkonu své práce v souvislosti s Vaší pozicí?*

Respondenti se shodli v tom, že již zmíněná osobní komunikace je jejich hlavní nástroj, který využívají. Respondentka číslo 2, vychovatelka školní družiny však také zmínila to, že děti často dávají najevo, nějaký problém dotyky. Říkají si o pozornost objímáním paní vychovatelky, nebo držením se za ruce s paní vychovatelkou.

Z její odpovědi tedy vyplývá to, že dalším nástrojem je určitě pozorování třídy a silně individuální přístup k žákům. Respondentka číslo 4 uvedla, že využívá i dostupné online materiály či online videa s tematikou prevence zaměřené na bezpečnost v silničním provozu. A to z toho důvodu, že většina jejích žáků již chodí domů samo. Respondentka číslo 2 zase uvedla, že vidí začínající problém u častého používání mobilních telefonů a sociálních sítí. Snaží se u svých žáků předejít závislosti na nich, a tak již ve druhé třídě zařazuje do průběhu svých aktivit i naučné metodiky dostupné na webu e-bezpečí

Tazatelská otázka č. 9: *Jak vnímáte práci poradenského pracoviště?*

Respondent číslo 5, který je zároveň metodik prevence vnímá práci a celkově poradenské pracoviště jako nepostradatelnou součást školy.

Souhlasí s ním i respondentka číslo 3, která jako odůvodnění svého výroku uvádí to, že v dnešní době přibývá spousta dětí, kteří mají rozvedené rodiče, či není u nich doma klidné prostředí. Proto je dle jejich slov velmi důležité, aby tyto situace měli žáci s někým nezávislým probrat. I přesto, že respondentkám ze školní družiny přijde práce poradenského pracoviště nezbytná, nepřijdou moc často do společného kontaktu s poradenským pracovištěm. Poradenské pracoviště ale vymýšlí a pořádá spousta celoškolních aktivit a do nich se vychovatelky školních družin rády se svými žáky zapojují. Ať už to jsou srdíčkové dny na svatého Valentýna, či vzkazy pro učitele na den učitelů nebo zapojení se do mezinárodního dne Downova syndromu. Respondentka číslo 2 uvedla, že zrovna zapojení se do mezinárodního dne Downova syndromu vnímá jako velmi důležitou, protože díky školní inkluzi se do běžných základních škol dostávají i žáci s postižením či hendikepem. A vysvětlení ostatním žákům, proč se daní jedinci například právě s Downovým syndromem takto chovají, ji přijde velmi důležité. Upozornit žáky, jak se k nim mají chovat, jak jim mohou pomoci či o jaké onemocnění se zkrátka jedná.

I když všichni respondenti nespolupracují každý den s poradenským pracovištěm, shodli se na tom, že jeho činnosti a práce ve škole je nezbytná. De slov respondenta číslo 5, je poradenské pracoviště již nepostradatelnou součástí školy.

I když si vybavuje začátky, když školní poradenské pracoviště ve škole začínalo a všichni si museli zvyknout na cizí subjekty zasahující do jejich práce, při správném rozvržení a uchopení jednotlivých kompetencí, to nyní opravdu kvituje a je rád, že je školní poradenské pracoviště součástí jeho školy.

Tazatelská otázka č. 10: *V jakém konkrétním případě Vám poradenské pracoviště pomohlo, popřípadě v čem Vám dlouhodobě pomáhá?*

Respondent číslo 5, tudíž metodik prevence odpověděl, že jemu je nápomocné poradenské pracoviště zejména v depistážích a jejich vyhodnocování či v konání různých preventivních programů ve škole. Respondentky ze školní družiny zase odpověděly, že využily služeb školní poradenského pracoviště jen zřídka. Většinou se však jednalo o případ, kdy s poradenským pracovištěm spolupracovala i třídní učitelka a rodiče daného žáka. Respondentka číslo 3 uvedla, že s poradenským pracovištěm řešili krádež ve třídě. Jelikož nebylo na první pohled zřetelné, zda se to stalo ve školní družině nebo při vyučování, řešili to ve spolupráci i s třídní paní učitelkou.

Respondentka číslo 2 zase uvedla, že jí bylo nápomocné poradenské pracoviště v situaci, kdy jedinec neustále vyrušoval, nedodržel dohodnutá pravidla, neustále vyžadoval pozornost, narušoval chod školní družiny, a když nebylo po jeho, byl problém. Ze zkoumání školního poradenského pracoviště vyplynulo, že se jedná i o druh výchovy rodičů. V rodině je výchovna nastavená s menšími hranicemi a s dalšími liberálními prvky výchovy. Například je veden hodně individuální přístup a řešení situací ve prospěch dítěte na úkor ostatních.

Shrnutí dílčí otázky číslo II.

Respondentky ze školní družiny využívají především nespécifické formy primární prevence, které jsou přizpůsobeny věku a specifickým potřebám žáků v jejich odděleních. Prevence zahrnuje široké spektrum aktivit, které mají za cíl posilovat pozitivní sociální normy a snižovat rizikové chování. Témata prevence mohou být konzistentní napříč ročníky, ale formy a metody jsou vždy přizpůsobeny konkrétní skupině žáků. Žáci často přicházejí s různými rodinnými vzorci, které ovlivňují jejich chování, a je proto důležité jim ukázat, jaké chování je sociálně přijatelné a bezpečné.

Vychovatelky ve školní družině kladou důraz na komunikaci, naslouchání a pozorování žáků.

Při zpozorování nevhodného nebo rizikového chování přecházejí na specifické formy primární prevence, které jsou cíleně zaměřeny na konkrétní problémy. Metodik prevence zasahuje v případech, kdy je potřeba specifická primární prevence, a spolupracuje s třídními učiteli na implementaci preventivních programů.

Aktivní spolupráci se školním poradenským pracovištěm udržuje především metodik prevence. Respondentky ze školní družiny se zapojují do různých aktivit, soutěží a výzev vyhlášených školním poradenským pracovištěm. Konkrétní intervence řeší buď ve spolupráci s třídními učiteli nebo individuálně s rodiči.

Respondentky dále využívají preventivní programy městské policie v Litomyšli, exkurze k hasičskému záchrannému sboru a stanici záchranné služby. Tyto aktivity poskytují žákům praktické informace o první pomoci a bezpečnosti v rizikových situacích. Návštěvy složek integrovaného záchranného systému jsou pro žáky velmi přínosné a vychovatelky je pravidelně organizují, což přispívá k rozvoji jejich povědomí o bezpečnosti a prevenci.

Dílčí výzkumná otázka číslo III

DVO III: *Jaké máte zkušenosti s realizací Metodiky: Co dělat když...?*

Třetí dílčí otázka směřovala na legislativu ve školství. Konkrétně na danou metodiku školy. V rámci třetí dílčí otázky bylo použito celkem 6 tazatelských otázek, které se právě zabíraly legislativou a jejím propojením do praxe. Poukazovala na již zmíněnou Metodiku: Co dělat, když... na materiály a podklady pro prevenci, využití a návaznou primárních programů, ale i spolupráce s externími poskytovateli prevence rizikového chování. V neposlední řadě byl zjišťován i názor respondentů na změny projevů žáků v rizikovém chování.

Tazatelská otázka č. 11: *Dá se v praxi vycházet nejen z RVP a ŠVP, ale také z minimálního preventivního programu školy, či Metodiky školy, a zařadit tak do chodu družiny/výuky preventivní programy, či různé návštěvy organizací spojené s prevencí?*

Všichni respondenti odpověděli, že se přesně o toto snaží. Vycházet z nabízené a dostupné legislativy a propojit tak teorii s praxí.

Díky těmto dokumentům může pak pedagog vytvořit správné klima a díky pedagogickému vedení zařadí učení i do volnočasových aktivit. Respondentka číslo 1 však ale uvedla, že kdyby nebyla čerstvě po škole, že by tyto dokumenty znala jen zřídka. Jelikož i nyní prochází RVP změnami, těžko by si prý ty změny dohledávala sama. Díky tomu, že tyto dokumenty probírali během studia, je pro ni jednodušší s těmito dokumenty pracovat. Ale i tak by uvítala cílený workshop, kde by se o aplikování prevence a preventivních programech, se kterými se vybízí pracovat na základě těchto dokumentů.

Respondentka číslo 2 se ve své odpovědi zaměřila spíše na organizace poskytující prevenci. Díky tomu, že má ve svém okolí možnosti na oslovení a spolupráci s profesionálními hasiči z Litomyšle a záchranáři, kteří pracují u Záchrané služby Pardubického kraje na základně ve Vysokém Mýtě, využila jejich nabídky na preventivní programy, které jsou zacíleny na žáky základních škol. Pokud není dostupná možnost, aby respondentka číslo 2 vycestovala s žáky na návštěvu, tým záchranářů využili i mobilních materiálů a metodického vedení pro školy přímo v prostorách školského zařízení.

Respondentka číslo 2 však tyto návštěvy nezajišťuje pouze pro „své“ žáky, ale po domluvě s dalšími paní vychovatelkami je schopná zařídit tyto programy i pro další oddělení školní družiny. Respondent číslo 5, měl jednoznačnou odpověď, a tou bylo prostě ano. Tudíž je evidentní, že i vedení školy se těmito dokumenty řídí, respektuje je a je to jejich opora při práci.

Tazatelská otázka č. 12: *Jak konkrétně můžete využít Metodiku: Co dělat, když... v praxi?*

V metodice: Co dělat, když... Se nachází prakticky popsané postupy při různých druhů rizikového chování. Vychovatelky ze školní družiny odpověděly, že zatím naštěstí nemusely dojít tak daleko s případy žáků, aby si s nimi nevěděly rady.

V Metodice nalezneme různé případy rizikového chování, v praxi se na to dá navázat tak, že se s dětmi těmto jevům budou vychovatelky školních družin věnovat, vytvářet různé myšlenkové mapy či si o tom povídat v komunitních kruzích.

Tým vychovatelek kvituje, že existuje možnost využít doporučených metodik prevence, kterou vnímají jako skvělou profesionální oporu v jejich práci.

Respondent číslo 5 považuje tuto Metodiku jako obrovskou oporu, při řešení konkrétních případů. Dle jeho slov je to velmi citelně zpracováno a je to opora v tom, co škola může realizovat.

S touto Metodikou se seznamují učitelé na začátku školního roku, v přípravném týdnu a poté také v průběhu roku, když je potřeba. Jak ale vyplynulo z rozhovoru s respondentkou číslo 1, uvítala by častější seznamování s jednotlivými dílčími vstupy této profesionální metodiky prevence. Klidně i opakovaně.

Tazatelská otázka č. 13: *Vidíte za posledních 5 let nějaké trendy/změny v projevech rizikového chování?*

Respondentka číslo 3 uvedla, že dříve projevy rizikového chování nebyly tak vidět, a nebyl tak kladen velký důraz na nutnost prevence. Určitě to mělo souvislost s „off-line“ světem. Je tedy dobře, že v dnešním „on-line“ světě se klade velký důraz na nutnost prevence. Ten rozdíl vnímání přiřazuje právě k tomu, že dění současné společnosti se odehrává spíše v internetovém světě. Konkrétně tedy na sociálních sítích, tudíž je vše více na očích a vidí to spoustu lidí. Někdo to může považovat za výhodu, že má pro své nevhodné chování více sledovatelů a obdivovatelů, ale pro jedince, který je například obětí posměchu, je to více potupné.

Ale i pro běžného uživatele sociálních sítí je nyní otázka chvíle, kdy se může dostat do online prostoru/skupiny, kde se bude odehrávat kyberšikana. Mnozí z jedinců si totiž neuvědomují, že je špatné i dané věci jen přihlížet a nezasáhnout. Podobnou odpověď měl i respondent číslo 5. Ten také zmínil ve své odpovědi, že nyní se většina věcí přesunula do online prostředí, na internet. Na internetu se v současné době nachází určitým způsobem jakýsi ideál krásy. Uživatelé sociálních sítí se předhánějí ve sledujících a v dokonalejší vizáži. Jenže zmiňovaný ideál krásy může přivést dívky až do problému s příjmem potravy. Je pravda, že se již objevují účty na sociálních sítích, které se věnují například sebelásce, či sebepřijetí, ale stále převažuje druhá zmíněná skupina uživatelů.

Ostatní respondentky zase vidí u dětí vzrůstající agresi, která nezná meze a objevuje se čím dál tím u mladších žáků. Respondent číslo 5, ale zároveň i metodik prevence vnímal jako takové větší téma, přechod z užívání klasických cigaret na elektronické cigarety.

Žáci si neuvědomovali, že i když daná cigareta nezapáchá, ba naopak voní po nějakém ovoci například, že je také škodlivá, a že se také nesmí nosit do budovy školy.

Respondentka číslo 2 také zmínila to, že se změnila společnost ve výchově dětí. Výchova je více benevolentní a dítěti se čím dál tím více ustupuje a povoluje. Benevolentní výchova nelze zcela praktikovat ve větším počtu dětí a je potřeba u dětí budovat i vzájemný respekt a respekt na názory, pocity a potřeby ostatních.

Tazatelská otázka č. 14: Využíváte v praxi online dostupné materiály pro prevenci, nebo si vytváříte své?

Všichni respondenti odpověděli, že si vytváří své materiály či čerpají z již vytvořeného sborníku materiálu, který si vytvořili za dobu jejich praxe.

Popřípadě se inspiřují aktivitami na internetu, ale na konci pak spojí třeba dva nebo tři materiály a vypracují si svůj materiál vhodný na dané a konkrétní téma, které zrovna probírají či se pojí s problémem, který zrovna řeší. Respondentka číslo 1 uvedla, že není jednoduché aplikovat již připravené materiály na dané téma, protože i když v propozicích píšou, že je to vhodné již pro první třídy, nemusí tomu tak vždy být. Na začátku školního roku totiž opravdu nejsou všichni žáci na stejné sociologické a sociální úrovni. Proto se ráda inspiřuje, ale výsledný materiál si vytvoří sama. Jelikož je čerstvě po vystudování pedagogické školy, čerpá ze svých materiálů z doby, kdy chodila na praxe.

Respondentka číslo 4 zase uvádí, že i když se také inspiřuje na internetu, nemůže se třídou dělat úplně to stejné, jelikož třídní učitelka jejích dětí se často inspiřuje na internetu a dělá přímo ty aktivity a výrobky, které se na nich nachází. Shoda výrobku, či opětovně zadané stejné práce, je u dětí naopak demotivující.

Tazatelská otázka č. 15: *S kterými externími poskytovateli primární prevence může Základní škola Litomyšl, Zámecká, spolupracovat?*

Respondent číslo 5, vyjmenoval několik organizací, se kterými škola spolupracuje, mezi ně můžeme řadit třeba: PPP Ústí nad Orlicí, Policie české republiky, NP Education, potom také Člověk v tísni.

Škola spolupracuje i s paní PhDr. Mgr. Miladou Nádvorníkovou, vedoucí Odboru školství a sociální péče v Litomyšli, která realizuje preventivní programy a paní doktorkou Kavanovou ze stejného odboru, která se zaměřuje na prevenci v sexuální oblasti.

Vychovatelky školní družiny se obrací na spolupráci nejen s Policií České republiky, ale samozřejmě na kompletní Integrovaný záchranný systém, či na Sbor dobrovolných hasičů, které se také zapojují do efektivních preventivních programů u dětí. Respondentky číslo 2 a číslo 3 mají již zkušenosti s preventivním programy, které realizuje paní doktorka Milada Nádvorníková, a tak ji ve svých rozhovorech také zmínily. Respondentka číslo 2 také uvádí IZS systém, který oslovuje na spolupráci při edukačních programech, nebo na prohlídky jednotlivých stanic IZS. Respondentka číslo 2, také zmínila spolupráci s Pedagogicko-psychologickými poradnami.

Celkově bych řekla, že i respondentky ze školní družiny měly informace o poskytovatelích preventivních programů, ale jak již v předchozích otázkách zmínila respondentka číslo 1, je důležité především vzájemné sdílení o „dobré praxi“ a odzkoušených efektivních programech prevence mezi dalšími pedagogy školy.

Tazatelská otázka č. 16: *Můžete ve družině či ve výuce navázat na jednotlivé programy prevence?*

Určitě ano, takto zněla většina odpovědí všech respondentů, a to z toho důvodu, že se celkově snaží o spolupráci mezi žáky, ale i o spolupráci s třídní učitelkou, popřípadě s vedením školy. Respondentka číslo 2 uvedla, že na jednotlivé programy ráda navazuje s dětmi například v komunitním kruhu, či ve výtvarných činnostech. Popřípadě když je vyzorováno, že se žáci chovají nevhodně při sportovních činnostech, zařadit tak do řízených činností více aktivit zaměřených na spolupráci žáků v kolektivu.

Respondentka číslo 3 uvedla, že je v úzkém spojení s třídní paní učitelkou, s kterou se navzájem domlouvají a plánují návaznost a provázanost činností během výuky i ve školní družině.

Celkově se respondentky ze školní družiny shodly, že je opravdu dobré, když jednotlivé činnosti na sebe navazují a žáci si tak ucelí získané dovednosti, poznatky a informace.

Shrnutí dílčí výzkumné otázky číslo III

Všichni respondenti znají metodiku "Co dělat, když...", ale nejčastěji s ní pracuje metodik prevence, respondent číslo 5. Vychovatelky ve školní družině metodiku také používají, i když méně často. Shodly se na tom, že je důležité mít tuto metodickou oporu pro případ potřeby. Metodika není pouze teoretickým dokumentem, ale obsahuje praktické postupy pro řešení reálných situací, což respondenti velmi oceňují.

Respondentky uvedly, že se setkaly například s užíváním nikotinových výrobků a se šikanou. Metodika poskytuje pedagogům přesné postupy pro intervenci, včetně toho, na koho se obrátit a jaké kompetence mají jednotliví aktéři při nutných intervencích. Obsahuje také postupy pro řešení situací, kdy rodiče negativně ovlivňují chování dítěte. Respondent číslo 5 uvedl, že na začátku školního roku seznamuje všechny učitele s metodikou a upozorňuje na případné změny. Aktualizace těchto informací je nezbytná, protože druhy rizikového chování se mění s dobou a trendy.

Tento podrobný rozbor ilustruje komplexnost a důležitost primární prevence v prostředí základní školy, stejně jako význam spolupráce mezi pedagogy, metodiky prevence a školními poradenskými pracovišti pro efektivní zvládnání rizikového chování mezi žáky.

4.9 Závěr výzkumného šetření

Jedním cíle z výzkumného šetření bylo zjistit, zda je reálné aplikovat prevenci během působení žáků ve školní družině. Dále také bylo za cíl zjistit, jak to respondenti opravdu aplikují v praxi. Výzkumné šetření se také ale zabývalo tím, zda je reálné implementovat teoretické metodické pokyny do praxe, zda nám může být tato, řekněme původně legislativní pomůcka, oporou i v praxi.

Samozřejmě v návaznosti na chod školní družiny a na prováděnou prevenci ve školní družině. Myslím si, že tyto otázky byly během rozhovorů zodpovězeny. Dále se potvrdil názor, že vychovatelky školních družin mají relativně omezené možnosti, kde by se mohly dále rozvíjet a dozvídat další informace související s tématem.

Dále z výzkumného šetření vyplývá to, že jako hlavní pilíř prevence vnímají respondenti komunikaci, nastavení a dodržování stanovených pravidel a vzájemný respekt, toleranci, ale především vzájemnou důvěru.

Díky správně nastavenému komunikačnímu a pedagogickému prostředí mohou respondenti ve třídách nenásilně realizovat programy a různá preventivní opatření či činnosti, které vedou k prevenci sociálně patologických vlivů. Často jsou motivačně zařazeny do běžného chodu a denních aktivit školní družiny, aby si žáci neuvědomovali, že dochází k jejich edukaci a informace přijímali přirozeně.

Respondenti ze Základní školy Litomyšl, Zámecká mají ve své škole působiště školního poradenského pracoviště a využívají na preventivní programy jejich pracovníky, shodují se na efektivnosti nastavených preventivních cest. Ať už je realizuje školní psychologka, či speciální pedagožka, jsou vždy realizovány pro celou školu a žáci se jich účastní i ve školní družině. Tuto provázanost vnímám jako velmi důležitou, protože když se na danou věc klade správně důraz a je žákům náležitě vysvětlena, má větší efektivní účinek.

Z výzkumného šetření bakalářské práce vyplývá, že čtyři respondentky ze školní družiny při své práci využívají své materiály na realizované aktivity a činnosti, popřípadě se inspirují na internetu. Ale současně jsou rády za možnost metodicky připraveného legislativního materiálu, který mají možnost využívat ke své práci. Práce s aktuálními trendy a možnostmi výukových a edukačních zdrojů z internetu považují také za velmi smysluplné. Vliv „zrychlené doby“, díky on-line světu vnímají nejen pedagogové ale i žáci ve školních družinách, a to díky tématům, které se řeší napříč obory. Žádné zpomalení světa a doby se nechystá, proto je potřeba, aby žáci byli připraveni na nástrahy „rychlosti“ a tlakem na dokonalost, která s tím souvisí.

Připravenost dětí a žáků na jejich různorodé cesty budoucího života, nemá vliv jenom rodina (I když je to ten bezesporu největší vliv.), ale vytváříme jej také my, právě pedagogové ve škole a pedagogové volného času. Proto se respondenti z výzkumného šetření této bakalářské práce shodli, že správná a efektivně nastavená prevence je něco, bez čehož se v životě, potažmo v kvalitním vzdělávacím systému, opravdu neobejdeme.

Závěr

Hlavním cílem bakalářské práce bylo popisovat a analyzovat problematiku prevence rizikového chování na základní škole, s ohledem na konkrétní realizaci ve školní družině.

Protože má bakalářská práce poukazuje na reálné a praktické zapojení prevence proti různým druhům rizikového chování a patologickým jevům společnosti do denních volnočasových aktivit školní družiny, byl hlavní cíl mé bakalářské práce splněn.

Další část bakalářské práce poukazuje na vliv současné společnosti na vývoji žáků. Opět díky transparentnímu výčtu výhod a nástrah technologií a globalizace se i tento dílčí cíl podařilo splnit. Další dílčí cíl mé bakalářské práce bylo upozornit na důležitost efektivního propojování legislativy ve školství jako je RVP či ŠVP. Tento cíl se podařilo naplnit díky ukázkám konkrétních tematických plánů a metodik preventivních programu včetně jejich sdílení do praxe.

Má bakalářská práce poukazuje na zájmových aktivity, které preventivně pomáhají proti rizikovému chování a patologickým jevům ve společnosti při volnočasové výchově dětí ve školní družině. A jako další dílčí cíl mé práce si všímám vlivu rodiny na spolupráci dětí mezi sebou. Především ve školním prostředí. Tento dílčí cíl se podařil splnit díky úzké spolupráci s Poradenským pracovištěm Pedagogicko-psychologické poradny naší základní školy Zámecká v Litomyšli, který se věnuje právě syndromu rizikového chování v rodině.

Cíl empirické části byl naplňován pomocí kvalitativní formy konkrétně strukturovaných rozhovorů. Díky individuálně vedeným rozhovorům s respondenty s různým profesním zařazením těchto respondentů se podařilo dojít i zde k jasné validovanému cíli.

V bakalářské práci jsem se věnovala prevenci rizikového chování v praxi. Konkrétně jsem se zaměřila na práci vychovatelek školní družiny a smysluplného vedení žáků během času stráveného ve školní družině. Na začátku bakalářské práce se nachází teoretická část. V této části bakalářské práce jsou vymezeny pojmy, které se prevence týkají. V práci je řešena i současná společnost a její specifika. A to z toho důvodu, že téma této bakalářské práce, jímž je právě prevence, vnímám jako velmi důležité téma současné doby. Prevence, která je aplikovaná v rámci školní družiny, v rámci volného času žáků, je zásadní pro celkový rozvoj dětí a mládeže.

Dále se bakalářská práce věnovala i školnímu poradenskému pracovišti, které je strategické při preventivní práci pedagogů a pracovníků školy.

V práci jsem popsala jednotlivé pozice pracovníků, včetně jejich kompetencí a náplně práce. V bakalářské práci jsem se také věnovala konkrétním plánům školní družin, které cílí motivačně neformálním vzděláváním na prevenci. Mohla jsem zde zúročit mé zkušenosti a ukázat, jak například navazují konkrétními aktivitami při náplni své práce, na tematický plán školní družiny.

Praktická část se zabývala rozhovory s vychovatelkami školní družiny a s metodikem prevence, který je zároveň i ředitelem školy. Jejich odpovědi byly zaznamenávány na diktafon, a poté porovnávány mezi sebou a vyhodnoceny.

Na základě provedených rozhovorů a jejich zhodnocení vnímají pedagogové jako jeden z nejzásadnějších nástrojů prevence komunikaci. Komunikaci s žáky, ale i vzájemnou komunikaci žáků mezi sebou. Díky teoretické části bakalářské práce, kde bylo popsáno, jaká je dostupná legislativa a jak je možné jej využívat, popřípadě jak pracovníci mohou být využiti a nápomocni při realizaci prevence, se dá lépe orientovat v této problematice. Jelikož je v rámci bakalářské práce i ukázaný realizovaný program, je tedy dokázáno, že prevenci lze realizovat. I přesto, že byl věk a délka praxe ve školství u respondentů rozdílný, v mnoha věcech a přístupech se shodovali. Jelikož vidí jako nejlepší nástroj komunikaci, kvitují také propojení tříd, třídních učitelů, školy a rodičů. Vzájemná spolupráce zde hraje obrovskou roli. Také je ale důležitá propojenost práce s odborníky z oblasti pedagogiky, psychologie a sociální práce. Navíc, když má škola při součinnosti školní poradenské pracoviště, je to obrovskou výhodou, a když jej aktivně využívá, je to určitě jedna ze správných cest, jak lze správně a společně předejít rizikovému chování žáků na základní škole. Avšak při vedení jednotlivých rozhovorů jsem vnímala, že respondenti, konkrétně tedy vychovatelky školní družiny, by uvítaly více možností školení a vzdělávání na téma prevence. S tímto výrokem souhlasím a sama bych se ráda více vzdělávala v oblasti prevence ve školství.

Na základě mých zkušeností a uskutečněných rozhovorů bych doporučovala metodu pro předcházení rizikových jevů, vzájemnou a dobře nastavenou komunikaci ve třídě. Mezi žáky, mezi učiteli a žáky, ale také vzájemně se respektující komunikaci mezi rodičem a pedagogem.

Seznam použitých zdrojů

ADÁMKOVÁ, Lenka. *The attitudes of elementary school teachers to eating disorders*. 1st edition. Brno: Masaryk University Press, 2020. 133 stran. Physical education and health education; volume 3. ISBN 978-80-210-9802-2.

Celoroční plán školní družiny. Online. 2023. Dostupné z: <https://www.litomysl.cz/1zs/soubory-dl/celorocni-plan-sd-web.pdf>. [cit. 2024-04-19].

Činnost školního poradenského pracoviště. Online. 2017. Dostupné z: <https://www.litomysl.cz/1zs/cinnost-skolniho-poradenskeho-pracoviste-spp/>. [cit. 2024-04-19].

Dotační programy prevence sociálně patologických jevů. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/dotacni-programy/prevence-socialne-patologicky-jevu>. [cit. 2024-04-19].

Harmonogram Křížovatky. Online. 2024. Dostupné z: [https://www.litomysl.cz/1zs/soubory-dl/harmonogram-krizovatky-2024\(1\).pdf](https://www.litomysl.cz/1zs/soubory-dl/harmonogram-krizovatky-2024(1).pdf). [cit. 2024-04-19].

Inkluze. Online. 2018. Dostupné z: <http://www.inkluzevpraxi.cz/kategorie-reditel/1149-povinnosti-skolniho-poradenskeho-pracoviste>. [cit. 2024-04-19].

KABÍČEK, Pavel a kol. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.

KLIMEŠOVÁ, Michaela. *Prevence rizikového chování z pohledu pedagogických pracovníků na základních školách*. Online. Bakalářská práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. 2018. Dostupné z: <https://theses.cz/id/dmba3s/>.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. 215 s. ISBN 978-80-262-0643-9.

KRULICHOVÁ, Eva a kol. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2015. 231 s. ISBN 978-80-7387-860-3.

MACHOVÁ, Jitka a kol. *Výchova ke zdraví pro učitele*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta, 2006. 250 s. ISBN 80-7044-768-0.

MACHOVÁ, Jitka a HAMANOVÁ, Jana. *Reprodukční zdraví v období dospívání*. Vyd. 1. Jinočany: H & H, 2002. 197 s. ISBN 80-86022-94-3.

MATOUŠEK, Oldřich a KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. 340 s. ISBN 80-7178-771-X.

Metodické dokumenty. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>. [cit. 2024-04-19].

Metodika: Co dělat když... Online. 2023–2024. Dostupné z: <https://www.litomysl.cz/lzs/soubory-dl/co-delat-kdyz...-2023-2024.pdf>. [cit. 2024-04-19].

Minimální preventivní program. Online. 2023–2024. Dostupné z: <https://www.litomysl.cz/lzs/soubory-dl/minimalni-preventivni-program-2023-2024-s-evidenci-2022-2023.pdf>. [cit. 2024-04-19].

MIOVSKÝ, Michal a kol. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. 328 stran. Monografie. ISBN 978-80-7422-391-4.

MIOVSKÝ, Michal a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Vyd. 1. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. 220 s. Monografie. ISBN 978-80-87258-89-7.

MIOVSKÝ, Michal a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. 272 stran. Monografie. ISBN 978-80-7422-391-4.

Organizace a informace ze školní družiny. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.litomysl.cz/1zs/organizace-a-informace-ze-skolni-druziny/>. [cit. 2024-04-19].

Organizace roku ZŠ Zámecká Litomyšl. Online. 2017. Dostupné z: <https://www.litomysl.cz/1zs/organizace-skolniho-roku-2023-2024/>. [cit. 2024-04-19].

Personální obsazení školního poradenského pracoviště. Online. 2017. Dostupné z: <https://www.litomysl.cz/1zs/personalni-obsazeni-spp/>. [cit. 2024-04-19].

Prevence rizik, úrazů a negativních projevů chování dětí a mládeže: příspěvky, názory, fakta a přístupy k problematice: projekt "Mediální a osvětové nástroje kultivace lidských zdrojů" Výzkumného záměru VÚBP, v.v.i. "BOZP – zdroj zvyšování kvality života, práce a podnikatelské kultury". Vyd. 1. Praha: Výzkumný ústav bezpečnosti práce, 2008. 130 s. ISBN 978-80-86973-19-7.

Prevence úrazů, otrav a násilí: odborný a vědecký časopis. Dobrá Voda u Českých Budějovic: Jihočeský Inzert Expres, 2005-2014. ISSN 1801-0261.

Prevence úraz, otrav a násilí. Online. 2012. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/administrace/clankyfile/20120723112748680870.pdf>. [cit. 2024-04-19].

Prevence úraz, otrav a násilí. Online. 2012. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/administrace/clankyfile/20130118104540404464.pdf>. [cit. 2024-04-19].

PRIES, Mirriam. *Jak zvládnout syndrom vyhoření: najděte cestu zpátky k sobě.* 1. vyd. Praha: Grada, 2015. 175 s. ISBN 978-80-247-5394-2.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Metodik prevence a jeho role na základní škole.* Vydání první. V Praze: Pasparta, 2019. 123 stran. ISBN 978-80-88290-28-5.

Projekt cesty z cesty. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.pppuo.cz/projekt-cesty-z-cesty>. [cit. 2024-04-19].

PRŮCHA, Jan. *Česko-anglický pedagogický slovník = Czech-English dictionary of education.* 1. vyd. Praha: ARSCI, 2005. 138 s. ISBN 80-86078-50-7.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník.* 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.

Příbram.cz. Online. 2022. Dostupné z: <https://www.pribram.cz/clanek/jake-navykove-latky-uzivaji-skolaci-a-na-co-si-dat-pozor/25500/>. [cit. 2024-04-21].

Sbírka zákonů. Online. 2005. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-72#p3>. [cit. 2024-04-19].

Seznam zprávy. Online. 2022. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/fakta-data-extremne-skodlive-socialni-site-tretina-deti-celi-sikane-kvuli-vzhledu-207254>. [cit. 2024-04-21].

SOBOTKOVÁ, Veronika a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 147 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4042-3.

Sociální programy prevence. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/prevence>. [cit. 2024-04-19].

Školní metodik prevence. Online. 2017. Dostupné z: <https://www.litomysl.cz/1zs/skolni-metodik-prevence/>. [cit. 2024-04-19].

Školní psycholog [online]. 2017 [cit. 2024-04-19]. Dostupné z: <https://www.litomysl.cz/1zs/skolni-psycholog/>

Školní řád ZŠ Litomyšl, Zámecká. Online. 2023. Dostupné z: <https://www.litomysl.cz/1zs/soubory-dl/skolni-rad-od-09-2023.pdf>. [cit. 2024-04-21].

Školní speciální pedagog. Online. 2017. Dostupné z: <https://www.litomysl.cz/1zs/skolni-specialni-pedagog/>. [cit. 2024-04-19].

Školní vzdělávací plán školní družiny. Online. 2023. Dostupné z: <https://www.litomysl.cz/1zs/soubory-dl/svp-skolni-druziny-web.pdf>. [cit. 2024-04-19].

Školní vzdělávací program. Online. 2023. Dostupné z: <https://www.litomysl.cz/1zs/skolni-vzdelavaci-program-2/>. [cit. 2024-04-19].

Vnitřní řád školní družiny. Online. 2023. Dostupné z: <https://www.litomysl.cz/1zs/soubory-dl/vnitri-rad-skolni-druziny-od-01-2023-web.pdf>. [cit. 2024-04-19].

Všeobecná prevence. Online. 2024. Dostupné z: https://www.pppuo.cz/soubory/KCPP/Vseobecna_prevence_vnejsek.pdf. [cit. 2024-04-19].

Všeobecná primární prevence. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.pppuo.cz/vseobecna-primarni-prevence>. [cit. 2024-04-19].

Vyhláška č. 72/2005: Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Online. In: *Zakonyprolidi.* 2005, 1.1.2021. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-72>. [cit. 2024-06-07].

Výchovné poradenství. Online. 2017. Dostupné z: <https://www.litomysl.cz/1zs/vychovne-poradenstvi/>. [cit. 2024-04-19].

Vzdělávací sociální programy. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>. [cit. 2024-04-19].

Přílohy

Příloha číslo 1: Přepis rozhovoru s metodikem prevence.

Tazatel: „Dobrý den, vítám Vás. Děkuji Vám za Váš čas a za rozhovor. První otázka je: Co si představíte pod pojmy rizikové jevy a primární prevence?“

R5: „Rizikové jevy, to je takové chování, které je nějakým způsobem rizikové. Klasifikace je dle metodického doporučení ministerstva školství. A pojem primární prevence. U té záležitosti, která prevence to je. My většinou děláme primární prevenci všeobecnou. To znamená ta, která je bez incidence toho kolektivu, a má předcházet jednotlivým projevům rizikového chování.“

Tazatel: „Skvěle, děkuji. Druhá otázka zní: S jakou formou rizikového chování máte již zkušenosti?“

R5: „Během své kariéry metodika prevence jsem řešil: kouření, pití alkoholu, měli jsme tu i nějaký druh šikany, záškoláctví. Řešili jsme i nějaké problémy s poruchou příjmu potravy, i nějaký druh týrání.“

Tazatel: „Takže poměrně široká škála zkušeností.“

R5: „Jelikož je moje kariéra metodika prevence už delší, je to nějakých 15 let, tak mi rukou prošlo už nespočet žáků, takže jsem určitě ještě i na něco zapomněl.“

Tazatel: „Dobře, děkuji Vám, za rozsáhlou odpověď. Otázka číslo tři se týká nejčastější formy rizikového chování ve společnosti. Které formy rizikového chování vidíte v dnešní společnosti jako nejčastější nebo nejfrekventovanější?“

R5: „Je to vždy v nějakých vlnách. Předchozí školní rok jsme hodně řešili kouření elektronických cigaret, užívání nikotinových sáčků. V letošním školním roce hodně řešíme záškoláctví. Jak interní, tak takové klasické řekneme. Ale řešili jsme i nějakou nevhodnou komunikaci přes sociální sítě. Mohlo to souviset i s kyberšikanou. A i když se věci děly mimo školu, věděli jsme o nich, řešili jsme to s rodiči a komunikovali o tom s nimi.“

Tazatel: „Tím pádem záleží na školním roce a na nějakých asi trendech v té společnosti, že. Dobře, děkuji Vám. Další otázka zní: S jakými formami primární prevence máte již zkušenosti?“

R5: „To bych asi potřeboval zkonkretizovat otázku, prosím?“

Tazatel: „Ano, samozřejmě, tato otázka se týká i vlastně druhů prevence a zda s nimi máte zkušenost. Zda máte zkušenosti i se selektivní či indikovanou prevencí.“

R5: „Ano, tak zrovna selektivní prevence tady proběhla nedávno. Indikovanou jsme tu zažili pouze párkrát, většinou tu řešíme, jak jsem říkal tu všeobecnou prevenci.“

Tazatel: „Dobře, děkuji. Přesuneme se tedy na další otázku, a ta zní: Máte nastavené nějaké cesty/procesy, jak se dozvídat od dětí o jednotlivých projevech?“

R5: „Určitě, máme tady schránku důvěry, to je jeden bod. Druhý bod je obecné nastavení komunikace jak s žáky, tak s rodiči. A jim stále opakování, na koho se mohou obrátit. Máme tady po škole vyvěšené kontakty na školní psycholožku. Ale nejčastěji je to však komunikace během nastavených třídnických hodin. Třídnické hodiny jsou na komunikaci s třídním učitelem, a aby kolektiv správně fungoval. Takže si myslím, že v drtivé většině případů je to tak, že se to nějakým způsobem dozvíme. Ať už od dítěte či od rodičů, takže věřím, že v nás mají určitou důvěru a že to budeme řešit.“

Tazatel: „A prosím, ta schránka důvěry je vlastně od letošního roku nově online. Po škole jsou vyvěšené QR kódy, díky nimž se žák dostane do online datové schránky, která je však anonymní, je tomu tak, že? A kdo má do této online schránky důvěry přístup pak?“

R5: „Ano, je tomu skutečně tak. Schránka důvěry je anonymní a přístup do ní mám já, jakožto metodik prevence a nově i druhý metodik prevence.“

Tazatel: „Ano, dobrá, děkuji a dostáváme se k další otázce, otázce číslo 6: Které formy prevence rizikového chování vnímáte jako nejefektivnější?“

R5: „Tak já určitě vím, co vnímám jako neméně efektivní způsob, a to je vyděšení žáků. To stoprocentně nefunguje, takže ideální je nějaký workshop, nějaký zážitek, kdy ty děti si mohou nějaké ty procesy, vzorce chování, vyzkoušet a nastavit. A brát to v pozitivním duchu. Myslím si, že informování dětí v tomhle ohledu je obrovská. V době, kdy já jsem začínal, tak takováto možnost informovanosti rozhodně nebyla. Ale vždycky jde o lektora, jakým způsobem dokáže ty děti zaujmout, a obecně také o nastavení toho kolektivu, jak dokáže takovéto věci přijmout.“

Tazatel: „Těchto realizací prevence se právě týká další následující otázka a ta zní: Co konkrétně za prevenci realizujete?“

R5: „Tak my máme projekt, který se nazývá Křižovatky. Je to preventivní projekt, který má v sobě spoustu preventivních programů pro žáky. Je to rozloženo tak, že žák, pokud je u nás od 1. do 9. třídy, tak aby za těch 9 let prošel všemi těmi typy rizikového chování a preventivními programy na to. To znamená, že máme okruh vyzkoušených lektorů, které sem zveme, některé věci děláme i samy, a to v rámci výchovy k občanství.“

Většinou to jsou nějaké workshopy, jsou to nějaké zážitkové aktivity, hodně řešíme kolektiv a obecně fungování kolektivů. Máme tady akreditované programy od PPP, ale jsou tady i pak jednotlivci, kteří prevenci realizují. Je to například naše školní psychologka. Takže tak, jestli stačí.“

Tazatel: „Ano, určitě, Vy jste mi tu vlastně odpověděl i na další otázku, a ta se týká právě nástrojů prevence v souvislosti s Vaší pozicí. Tedy: Jaké nástroje prevence využíváte při výkonu své práce v souvislosti s Vaší pozicí?“

R5: Tak u nás taky máme fungující školní poradenské pracoviště, školní psychologku, momentálně tedy i dva metodiky prevence a výchovnou poradkyni. Máme minimální preventivní plán, se kterým seznamuje kolegy v přípravném týdnu na poradě, a následně na každé provozní poradě, která je vždy jednou za měsíc, sdílíme informace o třídách. To znamená, aby každý učitel byl informován, jestli se něco děje a jestli může být nápomocen tomu řešení případu, případně aby něco sledoval.“

Tazatel: „Ano, takže vlastně tím hlavním nástrojem je komunikace, informovanost a aktuálnost informací. “

R5: „Ano, přesně tak.“

Tazatel: „Dobrá, tedy. Vy jste zmínil školní poradenské pracoviště a toho se týká právě další otázka. Jak vnímáte práci poradenského pracoviště? “

R5: „Ta je naprosto nezastupitelná. Myslím hlavně teď školní psychologku a speciální pedagožky, protože jak jsme si předtím vůbec zvykali, že tyto profese tady budou, tak přesto, že školní psychologku tady máme už skoro stejně dlouho, jako když jsem nastupoval já, to znamená přes 15 let, tak to lidem chvíli trvalo, než si na to zvykli. Co ten psycholog vlastně může dělat a jak konkrétně může pomáhat. Obecně ale školní psycholog a obě dvě speciální pedagožky dělají práci, na kterou není ten třídní učitel není specializován. To znamená, to rozšíření té práce, to spektrum, které jako škola můžeme nabízet, tak nám to právě školní poradenské pracoviště rozšiřuje neskutečným způsobem. Ulehčují i práci školnímu metodikovi prevence a výchovné poradkyni.“

Tazatel: „Ano, to máte pravdu, a můžeme se prosím dostat na konkrétní případ, kdy Vám ŠPP pomohlo při Vaší práci? V jakém tedy konkrétním případě Vám poradenské pracoviště pomohlo, popřípadě v čem Vám dlouhodobě pomáhá? “

R5: „Tak třeba v děláni sociometrií ve třídách, to dělá školní psychologka. Školní psychologka pak také realizuje konkrétní programy pro třídy, z výsledků, které vyjdou právě z té sociometrie. Realizuje také programy na prvním stupni, které se nazývají:

Nenech si ublížit. Co se týká speciální pedagožky, tak ta vlastně již od první třídy dělá depistáže, zároveň potom vytipovává a testuje děti, se kterými potom pracujeme jako s nadanými. V podstatě je ale jedno, zda to mají z PPP potvrzené, my pracujeme s našimi zjištěnými daty. “

Tazatel: „Dobře, děkuji, další otázka zní: Dá se v praxi vycházet nejen z RVP a ŠVP, ale také z minimálního preventivního programu školy, či metodiky školy, a zařadit tak do chodu družiny/výuky preventivní programy, či různé návštěvy organizací spojené s prevencí? “

R5: „Ano.“

Tazatel: „Výborně, děkuji, a jak konkrétně můžete využít metodiku: Co dělat, když v praxi?“

R5: „Tak pro nás je to metodická opora v okamžiku, když řešíme nějaký případ. Dle mě je to velmi citelně zpracováno a je to opora v tom, co škola může realizovat. Jednak s tím seznamujeme učitele na začátku školního roku, v tom přípravném týdnu a poté také v průběhu roku, když je potřeba, tak do toho samozřejmě nahlížíme.“

Tazatel: „Jsou tam vlastně jednotlivé typy rizikového chování, a jednotlivé postupy, jak to řešit.“

R5: „Ano, přesně tak, jsou tam jednotlivé postupy, jak co řešit.“

Tazatel: „Tak, následuje otázka číslo 13. Vidíte za posledních 5 let nějaké trendy/změny v projevech rizikového chování?“

R5: „Možná v tom, že více věcí řeší v tom online prostoru, asi to. Hodně jsme řešili vlastně i ten přechod z klasických cigaret na ty elektronické, jak jsem již říkal, to bylo během těch dvou let, protože to bylo hodně aktuální téma. Teď už jsme dlouho neřešili kouření těch klasických cigaret, většinou jsou to už teď ty elektronické cigarety, nebo ty nikotinové sáčky. Jinak asi nic. “

Tazatel: „Dobře, děkuji, otázka číslo 14. Využíváte v praxi online dostupné materiály pro prevenci, nebo si vytváříte své?“

R5: „Asi bych řekl, že si vytváříme spíše své. Máme již nějakou baterii materiálu za ty roky, jak se sbíralo, a průběžně je aktualizujeme. Některé ty evaluační dotazníky máme i součástí minimálního preventivního plánu. Takže spíše si vytváříme, nebo používáme ty, které jsme si za svou praxi nasbírali.“

Tazatel: „Aha, dobře, děkuji. Předposlední otázka, číslo 15 zní: S kterými externími poskytovateli primární prevence může naše škola spolupracovat?“

R5: „No tak může se všemi, ale s kterými spolupracuje? No tak spolupracuje, jak jsem říkal PPP Ústí nad Orlicí, Policie české republiky, NP education, potom také Člověk v tísni. Mívali jsme tu programy i od organizace ARPOK, nyní již ale nemáme, máme tu zase jiné. Máme tu nyní paní doktorku Nádvorníkovou, vedoucí školského odboru, která tu realizuje program. Máme i paní doktorku Kavanovou, která řeší tu sexuální oblast, ta je tady z litomyšlské nemocnice. Teď ještě přemýšlím, koho tu máme, určitě jsem ještě na někoho zapomněl. Spoustu věcí si ale děláme sami, ať už školní psychologka nebo sami učitelé. Za ty roky to máme již nějak nastavené.“

Tazatel: „Dobře, moc děkuji, a je tu poslední otázka, číslo 16.: Můžete ve družině či ve výuce navázat na jednotlivé programy prevence?“

R5: „Můžeme a děláme to. Pokud je to alespoň trochu možné. Tím, že učitelé vědí ten harmonogram, ve které třídě se jaký program bude realizovat, mohou na to navázat ve své výuce. Nebo i obráceně. Občas tu prevenci realizují přímo ve výuce v tématu, které zrovna probírají. Na to máme takový krásný online dotazníček, kde nám kolegové píšou, jakou prevenci rizikového chování řešili během svého vyučování. Nicméně, teď mě ještě napadlo, k té předchozí otázce, že nástroj k zjišťování preventivních aktivit, tu máme právě takovouto online databázi, kde je jednak plán, který vytváříme a také reflexe toho daného školního roku, kterou přikládáme k minimálnímu preventivnímu programu na další školní rok. Takže to je online nástroj, který máme a vyžíváme.“

Tazatel: „Dobře, děkuji, to je za mě z otázek vše, ale ještě bych se Vás prosím zeptala, na pár osobních otázek kvůli přehledu respondentů.“

R5: „Ano, samozřejmě.“

Tazatel: „Jaká je tedy Vaše pozice prosím?“

R5: „Tak jsem tedy metodik prevence, ale zároveň i ředitel školy.“

Tazatel: „A jaký je Váš věk, prosím?“

R5: „Tak, je mi 42 let.“

Tazatel: „Dobře, děkuji a jaké je Vaše vzdělání a aprobace?“

R5: „Učitelství, pedagogickou fakultu pro druhý stupeň, německý jazyk a občanská výchova.“

Tazatel: „Skvěle, mockrát děkuji, to je za mě tedy vše.“

R5: „Já také děkuji, na shledanou.“

Tazatel: „Ještě jednou děkuji a na shledanou.“

Příloha číslo 2: Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Otázky pro výzkumné šetření.....	58
Tabulka č. 2 – Přehled respondentů.....	60